

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**REALIZACE PROGRAMU ZACHÁZENÍ S
ODSOUZENÝMI VE VĚZNICI BĚLUŠICE**

Autor práce: Jaroslav Kotrč

Studijní obor: Bezpečnostně právní činnost ve veřejné správě

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. Jan Kuda

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

2022

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ, z. ú.
Žižkova tř. 6, 370 01 České Budějovice

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Jaroslav Kotrč

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Místo studia: Příbram

Název bakalářské práce: Realizace programu zacházení s odsouzenými ve Věznici Bělušice

Název bakalářské práce v anglickém jazyce: Implementation of a Program for the Treatment of Convicts in Bělušice Prison

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

Vedoucí bakalářské práce (jméno a příjmení, titul): Mgr. Jan Kuda

Datum zadání bakalářské práce (měsíc, rok): Duben, 2022

Cíl bakalářské práce: Hlavním cílem je zmapovat kvalitu programů zacházení s odsouzenými ve věznici Bělušice. Vedlejším cílem je na základě výzkumné části navrhnout opatření, které by vedlo ke zlepšení stávajících programů.

Student: Jaroslav Kotrč	30.4.2022 datum	 podpis
Vedoucí práce: Mgr. Jan Kuda	30.4.2022 datum	 podpis

Schvaluji zadání bakalářské práce:

Vedoucí katedry: doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.	16.5.2022 datum	 podpis
Prorektor pro studium a vnitřní záležitosti: doc. PhDr. Miroslav Sapík, Ph.D.	18.5.2022 datum	 podpis
Rektor: doc. Ing. Jiří Dušek, Ph.D.	24.5.2022 datum	 podpis

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval(a) samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v elektronické podobě ve veřejně přístupné části infodisku VŠERS, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucí(ho) a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce systémem na odhalování plagiátů.

.....

Děkuji vedoucí(mu) bakalářské práce panu Mgr. Janu Kudovi za cenné rady,
připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

KOTRČ, J. *Realizace programu zacházení s odsouzenými ve Věznici Bělušice: bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2023. 97 s. Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jan Kuda.

Klíčová slova: věznice, vězeňská služba České republiky, program zacházení, odsouzený, vězeň, reintegrace, resocializace, trest

Bakalářská práce „Realizace programu zacházení s odsouzenými ve věznici Bělušice“ se zabývá konkretizací programů zacházení ve věznicích v České republice a věznici Bělušice samotné. Tato bakalářská práce obsahuje charakteristiku vězeňského prostředí, ve kterém se realizace programu zacházení uskutečňuje a jednoznačný popis subjektů, které se na programech zacházení a fungování věznic v České republice podílejí. Hlavním cílem této bakalářské práce je zmapovat kvalitu programu zacházení ve věznici Bělušice. Vedlejším cílem této bakalářské práce je na základě výzkumné části navrhnout opatření, které by vedlo ke zlepšení stávajících programů zacházení s odsouzenými. Teoretická část práce je primárně zaměřena na programy zacházení s odsouzenými a aspekty ovlivňující jejich resocializaci. V empirické části práce je věnována pozornost metodologii a výsledkům výzkumu na základě získaných dat z dotazníkového šetření uskutečněného ve spolupráci s odsouzenými ve věznici Bělušice. Na základě získaných dat z dotazníkového šetření je v závěru práce vyhodnocena kvalita programů zacházení ve věznici Bělušice a lze tak navrhnout možná opatření.

ABSTRACT

KOTRČ, J. *Implementation of a Program for the Treatment of Convicts in Bělušice Prison: Bachelor Thesis*. České Budějovice: The College of European and Regional Studies, 2023. 97 pp. Supervisor: Mgr. Jan Kuda.

Key words: prison, prison service of the Czech Republic, treatment program, convict, prisoner, reintegration, resocialization, punishment

The bachelor's thesis "Implementation of the treatment program for convicts in prison in Bělušice" deals with the concretization of treatment programs in prisons in the Czech Republic and the Bělušice prison itself. This bachelor's thesis contains a description of the prison environment in which the implementation of the treatment program takes place and a clear description of the entities that participate in the treatment programs and the functioning of prisons in the Czech Republic. The main aim of this bachelor's thesis is to map the quality of the treatment program in Bělušice prison. The secondary main of this bachelor's thesis is to propose measures based on the research part that would lead to the improvement of existing programs for the treatment of convicts. The theoretical part of the work is primarily focused on programs for the treatment of convicts and aspects affecting their resocialization. In the empirical part of the work, attention is paid to the methodology and research results based on data obtained from a questionnaire survey carried out in cooperation with convicts in the Bělušice prison. Based on the data obtained from the questionnaire survey, the quality of treatment programs in the Bělušice prison is evaluated at the end of the thesis, and possible measures can be proposed.

Obsah

Úvod.....	9
1 Cíl a metodika bakalářské práce	11
2 Vězeňská služba České republiky.....	12
2.1 Základní úkoly Vězeňské služby České republiky.....	12
2.2 Organizační struktura Vězeňské služby České republiky.....	13
2.2.1 Vazební věznice.....	14
2.2.2 Věznice	15
2.2.3 Ústav pro výkon zabezpečovací detence	16
2.3 Typy věznic.....	17
3 Subjekty vězeňského systému	17
3.1 Požadavky na zaměstnance VS ČR.....	18
3.2 Příslušníci Vězeňské služby České republiky	18
3.3 Občanští zaměstnanci Vězeňské služby.....	20
3.3.1 Speciální pedagog.....	20
3.3.2 Psycholog	21
3.3.3 Sociální pracovník	22
3.3.1 Pedagog volného času.....	23
3.3.2 Vychovatel	24
3.3.3 Terapeut	24
3.3.4 Adiktolog	25
3.3.5 Kaplani a duchovenská péče	26
3.4 Osoby odsouzené k výkonu trestu odnětí svobody	26
3.4.1 Práva a povinnosti odsouzených	26
4 Aspekty resocializace odsouzených.....	29
4.1 Účel trestu odnětí svobody.....	29
4.2 Efektivní intervence s odsouzenými.....	30
4.3 Resocializace, rehabilitace a reintegrace	31

4.4	Kriminogenní rizika.....	32
4.4.1	Hodnocení rizik	32
4.4.2	Český nástroj na hodnocení rizik SARPO	32
4.4.3	Komplexní zpráva o odsouzeném	33
5	Program zacházení s vězni	35
5.1	Specializované zacházení.....	36
5.2	Specializované oddíly odsouzených	37
5.3	Standardizované programy.....	38
5.4	Fáze přípravy na návrat z instituce	40
5.5	Penologie.....	40
5.6	Věznice Bělušice	41
6	Praktická část	43
6.1	Koncepční fáze výzkumného procesu	43
6.2	Fáze návrhů a plánování výzkumného procesu.....	43
6.3	Empirická fáze výzkumného procesu	44
6.4	Analytická fáze a vyvození závěrů jednotlivých otázek.....	44
6.5	Vyvození závěru z celého dotazníkové šetření	80
6.6	Návrh opatření ke zjištěným nedostatkům.....	82
	Závěr	84
	Seznam použitých zdrojů	85
	Seznam zkratk.....	88
	Seznam tabulek, obrázků grafů	89
	Přílohy.....	91

Úvod

Věcná část bakalářské práce má ambici objasnit realizaci programů zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody. Téma bakalářské práce si zpracovatel zvolil na základě praxeologických zkušeností, po rozhovorech s odsouzenými a vztahem tématu bakalářské práce ke studijnímu programu bezpečnostně právní činnost. Zpracovatel je v současné době ve služebním poměru ve věznici Bělušice.

Realizace programu zacházení s odsouzenými ve věznicích není v laickém diskursu příliš aktuální. Zatímco u odborné veřejnosti, zejména tedy u speciálních pedagogů pracujících ve věznicích, je program zacházení velice často vyhodnocován, jelikož má přímé dopady na jednotlivé odsouzené. Realizace programů zacházení je v současné době obtížná nejen z důvodu přeplněnosti věznic, ale také z důvodu nedostatku zaměstnanců, kdy se počty neobsazených pracovních míst zvyšují a kapacity věznic narůstají. Například kapacita odsouzených ve věznici Bělušice je 578, ale průměrný denní stav činní 595 osob, což je o 17 odsouzených více. Přes veškeré navazující problémy na nedostatek zaměstnanců a přeplněnost věznic je obtížné realizovat programy zacházení s kladnými účinky.

Cílem této bakalářské práce je zmapovat kvalitu programů zacházení s odsouzenými, analyzovat funkčnost, vhodnost a upotřebitelnost programu pro praktické využití ve věznicích. Zjistit názor odsouzených, odhalit jeho pozitiva a negativa a případně navrhnout opatření, které by vedlo ke zlepšení stávajících programů.

Teoretická část této práce přibližuje činnost jednotlivých subjektů podílejících se na chodu věznice a utváření podmínek pro realizaci programů zacházení včetně charakteristiky vězňených osob, jelikož jsou rovněž aktéry vězeňského dění. Teoretická část dále objasňuje aspekty resocializace odsouzených, kde jsou vysvětleny pojmy resocializace, rehabilitace či reintegrace a vyhodnocování kriminogenních rizik. Tato část ústí k samotnému pojmu „program zacházení s odsouzenými“, který je poté postupně více rozebrán na specializované zacházení, standardizované programy a jejich cíle. Práce obsahuje komplexní náhled na uplatňování programů zacházení s odsouzenými.

V praktické části této bakalářské práce je stanovena metoda výzkumného šetření a výzkumné otázky, které jsou jednotlivě vyhodnoceny a výsledky jsou vyobrazeny

v tabulkách. Praktická část tedy spočívá v vytvoření dotazníkového šetření určeného pro odsouzené ve věznici Bělušice.

Úkolem této bakalářské práce je shromáždit komplexní a ucelené informace o fungování programů zacházení s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody ve věznicích České republiky a zmapovat kvalitu programů zacházení ve věznici Bělušice a navrhnout případná opatření pro jejich zkvalitnění, a tím splnit hlavní a vedlejší cíl této bakalářské práce.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Hlavním cílem bakalářské práce je zmapovat kvalitu programů zacházení ve věznici Bělušice, a to se zaměřením na samotné odsouzené, tedy zda jsou dostatečně seznámeni s významem programů zacházení, jestli je jim věnována dostatečná pozornost odbornými zaměstnanci a jakou motivaci mají pro řádné plnění programů zacházení.

Vedlejším cílem bakalářské práce je navrhnout případná opatření, která by vedla ke zlepšení stávajících programů zacházení s odsouzenými.

Teoretická část bude zpracována za pomoci dostupných pramenů a odborné literatury, která bude podrobně zanalyzována. V teoretické části bude tedy provedena rešerše dostupné literatury týkající se nejen samotného vězeňského systému, ale také zaměstnanců působících ve věznicích, a především resocializací odsouzených a programů zacházení.

V empirické nebo-li praktické části bakalářské práce bude využita kvantitativní metoda, tedy utvoření dotazníků se zaměřením na danou tematiku, jehož respondentem budou samotní odsouzení ve věznici Bělušice. Závěr, tedy potvrzení či vyvrácení hypotéz, bude zpracován do přehledných grafů a tabulek, z čehož bude možné učinit jeho formulování.

2 Vězeňská služba České republiky

Vězeňská služba je bezpečnostním ozbrojeným sborem, řídí ji generální ředitel Vězeňské služby, který je do funkce jmenován či odvoláván ministrem spravedlnosti a odpovídá mu za její činnost.¹ Činnost Vězeňské služby upravuje zejména zákon 361/2000 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, zákon České národní rady 555/1992 Sb. o Vězeňské a justiční stráží České republiky, zákon 293/1993 Sb., o výkonu vazby, dále zákon 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a spoustu další viz kapitola 2.1 legislativa.

Vězeňská služba je nejen správním úřadem a účetní jednotkou², ale také je schopným poskytovatelem zdravotních služeb. Vzhledem k právu odsouzeného na poskytování zdravotních služeb³ je poskytování zdravotních služeb nezbytné. Mimo jiné také zajišťuje vzdělávání vězňů, z velké části se jedná o základní vzdělávání, které se jim nedostává, i přestože se jedná o dospělé lidi, tak se vyučují číst, psát a počítat.⁴

2.1 Základní úkoly Vězeňské služby České republiky

Vězeňská služba zabezpečuje nejen výkon vazby, výkon zabezpečovací detence a výkon trestu odnětí svobody, ale také ochranu pořádku a bezpečnosti při výkonu soudnictví a správě soudů a při činnosti státních zastupitelství a Ministerstva spravedlnosti, kde svou službu vykonává justiční stráž. Zákon upravuje úkoly, organizace a řízení Vězeňské služby, povinnosti a oprávnění příslušníka, stanovuje náhradu škody způsobenou Vězeňskou službou, dále upravuje hospodářskou činnost a vedení evidence osob ve výkonu zabezpečovací detence, ve výkonu vazby a trestu odnětí svobody.⁵

Vězeňská služba, jak Malá popisuje, se člení na vězeňskou stráž a správní službu. Vězeňská stráž je v pozici ozbrojeného sboru. Zákon upravuje její činnost a její náplní práce je střežení, předvádění a eskortování osob ve výkonu vazby, výkonu zabezpečovací detence a výkonu trestu odnětí svobody, případně i jiných místech (např. střežení osoby, která je hospitalizována u mimovězeňského poskytovatele zdravotnických služeb). V uvedených místech je také povinna zajišťovat pořádek a poslušnost. Správní služba zajišťuje organizační, výchovnou, ekonomickou či jinou odbornou činnost ve vězeňských

¹ §1, odst. 2, Zákon č. 555/1992 o Vězeňské a justiční stráží České republiky

² §1, odst. 3, Zákon č. 555/1992 o Vězeňské a justiční stráží České republiky

³ §16, odst. 6, Zákon č. 169/1999 o výkonu trestu odnětí svobody

⁴ MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 2003. 75 s.

⁵ Zákon č. 555/1992 o Vězeňské a justiční stráží České republiky

Samozřejmostí je prostřednictvím programů zacházení kladně a důsledně působit na osoby ve výkonu trestu nebo jiné osoby i ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklad pro jejich úspěšný návrat na svobodu, kde budou schopni udržovat nekonfliktní způsob života.⁶

Pro samotnou Vězeňskou službu je důležitý úkol vzdělávání příslušníků Vězeňské služby a jejich občanských zaměstnanců s cílem získat odborné zaměstnance do tohoto prostředí. Provádí ji specifická organizační jednotka, tedy Akademie Vězeňské služby.⁷ Vězeňská služba je schopná zajistit vzdělávání i osobám ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody, prostřednictvím Středního odborného učiliště.

Je důležité zajistit bezpečné prostředí ve věznicích, bezpečnost je vnímána jako základ pro odborné působení na odsouzené a její zabezpečení je důležitým předpokladem ke kvalitnímu provádění programů zacházení a jiných aktivit. V bezpečné věznici lze zajistit důstojný život, práci a humánní zacházení s odsouzenými osobami. Bezpečné prostředí zajišťuje odpovídající podmínky pro lidské zacházení s vězněnými osobami a kladný dopad na úroveň recidivy a celkový počet odsouzených ve věznicích. Tzn., že bezpečnost pro Vězeňskou službu ČR představuje nezbytný základ, na který navazuje odborné zacházení s vězněnými osobami.⁸

2.2 Organizační struktura Vězeňské služby České republiky

Po roce 1989 se samotná organizace dočkala velké škály změn. Zákon o Vězeňské službě k 1. 1. 1993 přeměnil Sbor nápravné výchovy na Vězeňskou službu České republiky, která se stala příspěvkovou organizací Ministerstva spravedlnosti. Teprve v roce 2004 se Vězeňská služba stala ozbrojeným bezpečnostním sborem, byla zřízena funkce generálního ředitele a došlo ke zvýšení pravomocí ředitelů ostatních organizačních jednotek.⁹ V současné době se Vězeňská služba rozděluje na následující organizační jednotky:

- Generální ředitelství,
- vazební věznice,
- věznice,

⁶ MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 2003. 82 s.

⁷ §2, Zákon č. 555/1992 o Vězeňské a justiční strážní České republiky

⁸ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 99 s.

⁹ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 22 s.

- ústavy pro výkon zabezpečovací detence,
- Střední odborná učiliště
- Akademie Vězeňské služby.¹⁰

Vzhledem k tématu této bakalářské práce zde budou rozebrány pouze tyto organizační jednotky, tedy vazební věznice, věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence, kdy v současné době v České republice máme k dispozici 10 vazebních věznic, 25 věznic a 3 ústavy pro výkon zabezpečovací detence.¹¹

2.2.1 Vazební věznice

Výkon vazby je opatření, jímž se zajišťuje osoba, která je podezřelá ze spáchání trestného činu. Jsou to tzv. zajišťovací úkony, které se využívají při zadržení podezřelého podle §76 trestního zákoníku k čemuž musí být dány důvody vazby.

Vazba pro většinu obviněných představuje tíživou životní situaci, představuje frustrující podmínky, které mají dopad na základní psychické potřeby. Obviněný je vyňat z obvyklého sociálního světa a je umístěn do neznámého prostředí, kde je povinen se přizpůsobit stanoveným podmínkám a vnitřnímu režimu. Podmínky, vnitřní režim a celkový průběh výkonu vazby upravuje zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, případně vnitřní nařízení ředitele věznice, který však nesmí být v rozporu.¹²

Důvody vazby jsou jasně definovány v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, tzv. trestní řád. Do vazby se tedy může umístit pouze osoba, proti které bylo zahájeno trestní stíhání a existuje-li důvodná obava:¹³

1. **Útěková vazba** – hrozí, že pachatel uprchne nebo se bude skrývat, aby se vyhnul trestu.
2. **Předstižná vazba** – existuje důvodná hrozba, že pachatel bude opakovat svou trestnou činnost, pro níž je stíhán, nebo že dokoná trestný čin, o který se pokusil, či vykoná trestný čin, který si připravoval.

¹⁰ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 22 s.

¹¹ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 33 s.

¹² BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 319 s.

¹³ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 318 s.

3. **Koluzní vazba** – důvodná obava, že bude působit na dosud nevyslechnuté svědky či spoluobviněné anebo jiným způsobem mařit objasňování. Koluzní vazba však může trvat nejdéle 3 měsíce, jelikož se předpokládá, že po uplynutí zmíněné doby bude objasňování ukončeno.¹⁴

Vzetí do vazby není jednoduché rozhodnutí, jelikož jde o omezení osobní svobody, které je zakotveno v Listině základních práv a svobod. Obviněného či podezřelého ze spáchání nějakého trestného činu je možné zadržet pouze v případech, které stanoví zákon.¹⁵ Vedle důvodů vazby musejí být rovněž splněny podmínky vazby, které jsou:

1. Osoba musí být obviněna
2. Je nezbytné, aby byl dostatečně odůvodněn zájem, že osoba spáchala trestný čin,
3. anebo vazba nelze nahradit jiným způsobem

2.2.2 Věznice

Charakter vězeňského světa je podle Dirgy jasně patrný na způsobu stanovení vlastních hranic, které jsou navíc relativně nepropustné. Dirga vytyčil velice přesnou definici samotných věznic: „*Mnozí z nás ve svém životě měli možnost vidět vysoké zdi s ostnatým drátem, kamerami a strážnými věžemi, na kterých hlídají ozbrojení příslušníci vězeňské služby*“. Zdi jsou samozřejmě myšleny výše zmíněné hranice věznice, kde začíná a končí její fyzický prostor nebo-li vězeňský svět.¹⁶ Významnou charakteristikou věznice, jako totální instituce je distance od okolní společnosti, což je symbolizováno mřížemi a již zmíněnými vysokými zdi s ostnatým drátem, kde dochází k realizaci činností za přítomnosti ostatních členů např. odborných zaměstnanců.¹⁷

Jakákoliv věznice v České republice je paradoxně jedinečná a odlišná od ostatních, i přestože fungují na stejný princip. Podle P. Komberce, který se usiluje najít odpověď na otázku „Jaký je život v našich věznicích doopravdy?“, se popisuje věznice

¹⁴ JELÍNEK, Jirí a kolektiv. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 4. vyd. Praha: Leges, 2013. 650 s.

¹⁵ KLÍMA, Karel a kolektiv. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 988 s.

¹⁶ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 57 s.

¹⁷ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 46 s.

jako jakýsi malý stát ve státě s neprodyšně uzavřenými hranicemi, čímž se zřetelně shoduje s L. Dirgou.¹⁸

Obecně věznění způsobuje sociální a emocionální deprivaci, což je způsobeno uzavřením v monotónním prostředí s pevným režimem a omezenými možnostmi sociálních kontaktů či pracovních a zájmových aktivit. Uvěznění také znamená ztrátu soukromí, samostatnosti a sebejistoty, osoba se stává závislou na chování a jednání druhých.¹⁹

Věznice je podle L. Dirgy nesporně totální, formální a byrokratickou organizací, jejíž konání je založeno na snaze regulovat či uspořádat život za mřížemi pomocí předem definovaných norem, pravidel a způsobů jejich vynucování. Podle L. Dirgy jsou věznice hierarchicky uspořádané organizace s výraznými prvky vojenského řízení, o čemž samozřejmě vypovídá status Vězeňské služby České republiky jako bezpečnostního sboru²⁰ a velká škála vnitřních předpisů, obsahující jednotlivé normy upravující život ve vězení.²¹

Podle Goffmana je věznice, jakožto totální instituce, s čímž se shoduje s Dirgou, obydlena dvěma skupinami aktérů, kteří proti sobě zauímají neprostopupný vztah. Skupiny rozdělil na chovance či vězněné osoby a zaměstnance. Vztah těchto skupin je předurčen jejich postavením v organizační struktuře a přístupem k moci. Z toho plyne fakt, že jedna skupina má za úkol zabránit odchodu té druhé. Věznice je typická tím, že formálně ovlivňují aspekty života jedinců s cílem je napravit po předem stanovenou dobu.²²

2.2.3 Ústav pro výkon zabezpečovací detence

Zabezpečovací detence je součástí našeho vězeňství, kterou upravuje zákon č. 129/2008 Sb., podle kterého osoby nejsou vězni, nýbrž chovanci.²³, která se nezařazuje ani pod VV či VTOS. Toto „zvláštní“ ochranné opatření nenesé znaky standardního

¹⁸ KOMBEREC, Petr. *Jak přežít (český) kriminál: praktické rady pro vězně, a nejen jejich blízké*. 1. vyd. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2021. 20 s.

¹⁹ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 319 s.

²⁰ §1 odst. 1 zákona č. 361/2003Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, čímž se rozumí „Policie České republiky, Hasičský záchranný sbor České republiky, Celní správa České republiky, Vězeňská služba České republiky, Generální inspekce bezpečnostních sborů České republiky, Bezpečnostní informační služba České republiky a Úřad pro zahraniční styky a informace“.

²¹ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 51 s.

²² DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 46 s.

²³ §2 Zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence

věznění, ale realizuje se v objektech, které však jsou střežené vězeňskou službou. Do těchto objektů se umísťují osoby, které jsou pro společnost nebezpečné a při zacházení s nimi se uplatňují psychologické, pedagogické a léčebné programy. Osoba je propuštěna teprve, až když přestává být nebezpečná pro společnost, tzn., že chovanec je do zabezpečovací detence umístěn na dobu neurčitou, ale každých 12 měsíců musí být přezkoumán jeho zdravotní stav (zda důvody zabezpečovací detence stále trvají).²⁴

Tato zařízení i přes výše uvedenou činnost jsou pojímána jako zařízení nezdravotnická, která mají charakter zajištění ochrany společnosti. Detencí jako takovou se rozumí ochranné opatření pro osoby s vysokou mírou nebezpečnosti pro společnost. Je určené pro osoby, jejichž duševní stav trvale nebo dočasně způsobuje opakování závažné trestné činnosti, osoby, které trpí duševní poruchou, nespolupracující, odmítající soudně nařízenou léčbu, a osoby neléčitelné nebo neovlivnitelné.

2.3 Typy věznic

V roce 2017 byla nahrazena vnější diferenciací rozeznávající čtyři typy věznic, v současné době tedy rozeznáváme typy věznic dva: věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou. Podle legislativy §12a zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, se věznice s ostrahou dále rozdělují podle stupně zabezpečení na jednotlivém oddělení. Tzn. a) s nízkým stupněm zabezpečení, b) se středním stupněm zabezpečení, c) s vysokým stupněm zabezpečení.²⁵

3 Subjekty vězeňského systému

Vězeňské prostředí tvoří určitá sorta lidí, kterou lze rozdělit do čtyř základních skupin, a to tedy: příslušníci ve služebním poměru, zaměstnanci v pracovním poměru anebo zaměstnanci v jiném pracovněprávním vztahu k Vězeňské službě a vězněné osoby, kdy každá ze skupin plní různé úkoly. Již při náboru se bere v potaz povaha práce, o kterou má zájemce o zaměstnání zájem, jelikož jsou jiné předpoklady pro příslušníky či jiné odborné zaměstnance. Je nutné si uvědomit, že personál ve vězení, „za mřížemi“ tráví mnoho času, jsou na ně vynakládány velké nároky, pohybují se v prostředí, ve

²⁴ PILKNEROVÁ, Inka. *Manuál pro vězně aneb Vše, co potřebujete vědět o životě za mřížemi*. 1. vyd. Praha: powerprint, 2020. 11 s.

²⁵ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 75 s.

kterém musí být stále ve střehu, a přesto se jim dostává minimální úcty ve srovnání s jinými profesemi.²⁶

3.1 Požadavky na zaměstnance VS ČR

Základní otázkou je: „Jaký má být zaměstnanec Vězeňské služby ČR?“ Od zaměstnance se očekává přesná aplikace určených postupů bez vlastní kreativity. Důležitá je loajalita a oddanost cílům a postupům, které je zapotřebí utužovat.²⁷ Samotný zaměstnanec by si měl stát za svým rozhodnutím. Na zdánlivě komplikovanou otázku „Jaký má být zaměstnanec Vězeňské služby ČR?“ přijatelně odpovídá Drápal J. tak, že personál ve věznicích vzdoruje velmi těžkému úkolu. V odsouzených musí vidět to nejlepší, je povinen k nim přistupovat jako k osobám s plnou lidskou důstojností a pomáhat jim nejen v seberealizaci, ale i v náhledu na budoucnost, na sebe či na jednání, které je dostalo do VTOS. Vězeňský personál nesmí být odrazen negativními stránkami odsouzených, škodami jimi způsobenými ani jejich nulovým zájmem o utrpení, které způsobili ostatním. Je tedy nutné, aby vězeňský personál byl idealista anebo alespoň, aby neztrácel naději a zároveň byl realistou a neočekávat nemožné.²⁸

3.2 Příslušníci Vězeňské služby České republiky

Příslušník má specifické úkoly a povinnosti, které stanovují jejich samotnou roli v systému fungování věznice. Mezi příslušníky se řadí inspektor dozorcí služby včetně dozorců na jednotlivých oddělení výkonu trestu, dále zaměstnanci oddělení vězeňské stráže (např. strážní a zásahová hlídka, eskortní služba, inspektor strážní služby, inspektor operátor strážní služby, vrchní inspektor).²⁹

D. Malá popisuje ve své knize, s čímž nelze jinak než souhlasit, že strážní zajišťují, jak vnější ochranu budovy (tzn. na bráně a na věži), tak uvnitř, např. pravidelnými pochůzkami. Zabezpečují prohlídky osob vstupujících do věznice, např. návštěvy, které následně doprovázejí k samotné návštěvě za odsouzeným. Zajišťují prohlídky a doprovody aut dovážející zásobování do věznice. Uskutečňují doprovody

²⁶ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 319 s.

²⁷ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 52 s.

²⁸ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 26 s.

²⁹ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 106 s.

eskortovaných vězňů k soudům, k mimovězeňskému poskytovateli zdravotnických služeb nebo přemísťování do jiných věznic.³⁰

Strážným jsou nadřazení inspektoři strážní služby „ISS“ a vrchní inspektor strážní služby „VISS“, jsou to tzv. velitelé směny. Provoz věznice je nepřetržitý a např. v noci jsou tito inspektoři nejvýše postavené osoby a zodpovídají za chod věznice.³¹

Veškeré důsledky samozřejmě nese ředitel věznice. Vzhledem k tomu, že vězni jsou velice vynalézaví a nemají na práci nic jiného než vymýšlet, jak a koho z vězeňského personálu obelstít, to strážní nemají lehké. Každý ředitel má dva zástupce, jednoho pro výkonnou složku, tj. výkon vazby nebo výkon trestu, druhý má v kompetenci např. ekonomické oddělení, oddělení logistiky a zdravotní zařízení. Přímo řediteli je však podřízeno personální oddělení, správní a oddělení prevence a stížností.³²

Prevence stížností je podle D. Malé nejpodivnější, jelikož je přímo podřízena řediteli věznice, ale řízena je odborem kontroly a stížností Generálního ředitelství v Praze. Prevence stížností má v kompetenci např. stížnosti odsouzených, kteří si mohou stěžovat na cokoli, ať už je to oprávněné či nikoli, zkrátka na to mají právo.³³

V případě dozorčí služby, tzn. dozorců, kteří pracují přímo u vězňů a úzce spolupracují s odbornými zaměstnanci, tj. civilní složkou, se říká oddělení vazby nebo trestu.³⁴ Dozorci se nacházejí v místě výkonu vazby, trestu, ale i zabezpečovací detenci, spadají do správní služby a plní úkoly na jednotlivých stanovištích či určených úsecích.³⁵

V případě vazební věznice je dozorce zodpovědný za vše, co se děje kolem obviněných, tedy i za umístění do cely, monitorování, zda odsouzený neodmítá stravu, zajišťuje odsouzeným nejen nákupy či vydávání knih, návštěvy lékaře, ale i přijímání stížností. Ve vazebních věznicích není vychovatel, a proto jeho funkci zastává vrchní dozorce.³⁶

³⁰ MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 2003. 77 s.

³¹ MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 2003. 77 s.

³² MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 2003. 77 s.

³³ MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 2003. 77 s.

³⁴ MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 2003. 77 s.

³⁵ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 328 s.

³⁶ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 328 s.

V případě výkonu trestu je dozorce zejména zařazován na stanoviště v ubytovně odsouzených, oddělení výkonu kázeňských trestů či v přijímacím, nástupním nebo výstupním oddílu anebo dalších odděleních věznice, např. vnitřních nebo vnějších pracovištích odsouzených a jeho hlavním úkolem je zajišťovat výkon trestu.³⁷

Dle D. Malé je nutné si uvědomit, že na všechny ostatní profese, s výjimkou těch ve výkonné složce, jsou zaměstnanci připraveni po teoretické stránce nebo praxí z oboru. Tím jsou profese z oblasti ekonomiky, logistiky, zdravotnictví aj. Příslušníkem se osoba stává v okamžiku nástupu do služebního poměru, a to bez předchozích teoretických znalostí nebo praxe. Samozřejmě je průběžně vzděláván v rámci vězeňské služby v institutu vzdělávání, tj. Akademie Vězeňské služby.³⁸

3.3 Občanští zaměstnanci Vězeňské služby

Ve věznicích dále vedle samotných příslušníků stojí odborní zaměstnanci, kteří mají odlišné úkoly. Mezi odborné zaměstnance se řadí speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník, terapeut, vychovatel, pedagog volného času a adiktolog.³⁹

3.3.1 Speciální pedagog

Úkoly speciálního pedagoga spočívají v oblasti pedagogiky a naplňování aspektů důležitých jak pro VTOS, tak VV či ZD. Je odpovědný za odbornost programů zacházení a jejich účelné naplňování.⁴⁰ Při práci s odsouzenými má nepostradatelnou úlohu, jelikož ukončuje komplexní zprávu o odsouzeném a sestavuje s ním program zacházení.⁴¹ Speciálního pedagoga nalezneme ve všech typech vězeňských zařízení, a je vždy přímo podřízen zástupci vedoucího oddělení.

Speciální pedagog vykonává svou úlohu ve VTOS, zejména zajišťuje svěřeným odsouzeným odbornou úroveň při realizaci programů zacházení a vnitřní diferenciaci. Ve spolupráci s ostatními odbornými zaměstnanci odpovídá za úroveň a kvalitu odborného zacházení s odsouzenými. Jeho hlavním úkolem je zpracování souhrnného plánu zacházení pro jednotlivé odsouzené. Provádí také komplexní speciálně pedagogickou

³⁷ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 328 s.

³⁸ MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 2003. 83 s.

³⁹ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 108 s.

⁴⁰ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 108 s.

⁴¹ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 339 s.

diagnostiku odsouzených a pedagogické posouzení v rámci komplexní zprávy a její aktualizaci včetně doporučení programů zacházení, který se následně realizuje. V neposlední řadě také metodicky usměrňuje vychovatele a pedagogy volného času a provádí kázeňskou pravomoc nad odsouzenými.⁴²

Úlohou speciálního pedagoga vykonávajícího činnost ve vazební věznici je zejména zajišťování komplexního řešení konfliktních a rizikových situací v souvislosti s trestním řízením (jelikož i zde nám platí základní zásada presumpce nevinny), kdy jeho cílem je motivace obviněných k vedení řádného života.⁴³

Poměrně odlišné práci oproti speciálním pedagogům ve VTOS a VV čelí speciální pedagog při zabezpečovací detenci. Je zde garantem specializované práce na úseku etopedie⁴⁴ a psychopedie.⁴⁵ Zaručuje odbornou realizaci vzdělávacích programů, rovněž provádí komplexní pedagogická vyšetření a diagnostikuje speciální vzdělávací potřeby. Podílí se na tvorbě programů včetně jejich vyhodnocení, realizuje kázeňskou pravomoc a řídí odbornou činnost vychovatelů.⁴⁶

3.3.2 Psycholog

Pohled psychologů na současné vězeňství je oproti jiným zaměstnancům opačný, tedy že v současném systému začíná opět dominovat represivní a odplatný přístup k vězni.⁴⁷ Úkoly psychologa spočívají zejména v oblasti psychologických aspektů VTOS. Je povinen odsouzeným osobám poskytnout psychologické služby a v případě vyžádání či potřeby také zaměstnancům. Důležitým úkolem však je zajistit diagnostiku odsouzených, která je důležitá pro určení programů zacházení a samotného zařazení na určité oddělení.⁴⁸ Úkoly psychologů jsou různé, v závislosti na tom, zda pracují ve výkonu vazby, ve výkonu trestu odnětí svobody anebo ve výkonu zabezpečovací detence. Samozřejmostí je práce s nástroji na hodnocení rizik, které jsou zaměřené buďto na

⁴² DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 339 s.

⁴³ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 339 s.

⁴⁴ Etopedie – speciálně pedagogická disciplína zabývající se rozvojem, výchovou a vzděláváním dětí, mládeže a dospělých, kteří mají poruchu emocí a chování

⁴⁵ Psychopedie – speciálně pedagogická disciplína zabývající se klienty s mentální retardací a jiným duševním postižením

⁴⁶ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 339 s.

⁴⁷ PINEROVÁ, Klára, Michal LOUČ a Kristýna BUŠKOVÁ. *Vězení jako zrcadlo společnosti: nerovný souboj vědy, politiky a humanity 1965-1992*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2021. 418 s.

⁴⁸ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 108 s.

SARPO anebo na specifické riziko sebevražedného jednání a abstinčních příznaků. Dále po zjištění psychického stavu a rizika dokládají doporučení např. k psychiatrické či adiktologické péči, přemísťování, zaměstnávání nebo k samotnému umístění na oddíly a odbornému zacházení.⁴⁹

Ve výkonu vazby se velká část obviněných těžce adaptuje, z toho důvodu je nutné, aby psycholog poskytl akutní psychologickou péči na zmírnění adaptačních potíží, nebo dokonce i předcházení sebevražednému jednání a násilnému chování. Rovněž je nutné obviněného připravit na dlouhodobější pobyt za mřížemi, ale to však probíhá individuálně v závislosti na konkrétních potřebách daného obviněného.⁵⁰

V případě výkonu trestu odnětí svobody se psychologové musejí potýkat s výše zmíněným, ale navíc se také soustřeďují na snížení kriminogenních rizik u odsouzených, tzn., že na odsouzené působí terapeutickými nebo jinými penitenciárními intervencemi, což by mělo vést ke snížení pravděpodobnosti znovu páchaní trestné činnosti po propuštění.⁵¹

Psychologové v případě výkonu zabezpečovací detence využívají kombinaci psychologické podpory a akutní péče, ale také dbají na snižování kriminogenních rizik. Leč bohužel v těchto případech je dosažení požadovaných cílů mnohem delší a zřídka kdy dosažitelné.⁵²

3.3.3 Sociální pracovník

Sociální pracovník obstarává samotnou sociální práci, tzn. zaměřuje sociální práci s odsouzenými na plynulý přechod odsouzených do řádného občanského života po propuštění⁵³ a zajišťuje kontakt s rodinou.⁵⁴ Cílovou skupinou nejsou jenom osoby ve výkonu vazby, ve výkonu trestu odnětí svobody a ve výkonu zabezpečovací detence, ale také děti vězňových matek. Sociální pracovník ve věznici je členem určitých odborných komisí, kde se posuzuje např. možnost zařadit odsouzeného na určité pracoviště. Pro

⁴⁹ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 336 s.

⁵⁰ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 335 s.

⁵¹ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 335-336 s.

⁵² DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 336 s.

⁵³ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 108 s.

⁵⁴ MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 2003. 83 s.

dosažení cílů, jak ze strany odsouzeného, tak i společnosti, je nezbytné, aby sociální a jiná odborná práce pokračovala i po propuštění. Práce sociálních pracovníků ve věznici tím pádem nemá pomyslné hranice působnosti pouze uvnitř věznice, ale jsou rozšířeny i o externí subjekty (např. pomoc v hmotné nouzi, pracovníci nestátních neziskových organizací, příspěvkové a ziskové organizace, které nabízí služby vězněným osobám a osobám po propuštění).⁵⁵

V praxi se lze setkat s různými přístupy, které sociální pracovník uplatňuje. Nicméně sociální pracovník musí být schopný diagnostické činnosti a přímé práce s klienty. Uplatňují jak individuální přístup, tak i skupinové práce, jako např. vzdělávací programy. Z toho důvodu musí sociální pracovník disponovat dostatečnými znalostmi z více oblastí, kterými jsou např. základy psychologie, zdravotní péče, sociologie, etopedie, práva, sociální politiky, ekonomie a financí. V neposlední řadě dluhové poradenství, finanční a dluhová gramotnost a jiné.⁵⁶

3.3.1 Pedagog volného času

Rovné postavení a stejné úkoly společně s vychovatelem mají pedagogové volného času, kteří jsou rovněž usměřováni speciálním pedagogem.⁵⁷ Pedagog volného času by měl mít dobrou psychickou a fyzickou kondici a disponovat vzděláním minimálně na úrovni vyšší odborné školy s pedagogickým zaměřením.⁵⁸

Ve vazebních věznicích je základním úkolem pedagoga volného času zejména výchovná a vzdělávací činnost. Vzhledem k nejasné délce pobytu je těžké obviněné zařazovat do dlouhodobějších aktivit. Pedagog volného času tak realizuje sportovní činnosti mající udržet motivaci či kondici obviněného.⁵⁹

Ve výkonu trestu je základním úkolem komplexní výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti odsouzeného. Je důležitá jeho socializace, resocializace, reedukace a realizace protidrogové prevence

⁵⁵ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 347-348 s.

⁵⁶ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 348 s.

⁵⁷ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 108 s.

⁵⁸ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 350 s.

⁵⁹ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 350-351 s.

v rámci věznice. Pedagog volného času zde realizuje vzdělávací, speciálně výchovné, zájmové a sebeobslužné aktivity ve skupinové nebo individuální formě.⁶⁰

Ve výkonu zabezpečovací detence je tato výchovná a vzdělávací činnost zaměřená spíše na oblast zájmového vzdělávání, uskutečňují se zde sportovní, rukodělné nebo zájmové aktivity, např. kroužek šachu nebo teraristiky.⁶¹

3.3.2 Vychovatel

Vychovatelé působí ve výkonu trestu a výkonu zabezpečovací detence a jsou členy odborného týmu a jejich základní úkoly jsou: výchovná, vzdělávací, diagnostická a preventivní činnost zaměřená na celkový rozvoj osobnosti. Jeho činnost řídí speciální pedagog a s odsouzenými pracuje v souvislosti s jejich programem zacházení. Vychovatelé pracují přímo s vězni a věnují se s nimi činností, jako např. hudební, jazykové, modelářství, akvaristiku, kreslení, sport a jiné.⁶² Podle J. Dráपालa a spol. jsou vychovatelé velice vytížení. Popisuje situaci z jedné nejmenované věznice, která má stav přibližně 550 odsouzených a působí v ní 23 vychovatelů. J. Dráपाल a spol. měli možnost hovořit s 5 vychovateli, kteří jim potvrdili, že vychovatelé jsou přetížení zejména v případě, kdy musí zastupovat kolegu z jiného oddílu. V takovém případě má vychovatel najednou na starost až 140 odsouzených a nemá tak čas jít na oddíl a sledovat tak vzájemné vztahy či pořádek a kázeň.⁶³ Dle zkušeností autora a z rozhovorů s odbornými zaměstnanci ve věznici Bělušice se tento fakt potvrdil, nýbrž ve věznici Bělušice má např. sociální pracovník v kompetenci až 300 odsouzených, z toho důvodu je praktická část zaměřena na kvalitu realizace programů zacházení.

3.3.3 Terapeut

Terapeut provádí individuální a skupinové terapie v rámci terapeutických programů a ve specializovaných oddělení (např. bezdrogové oddělení, do něhož jsou řazeni odsouzení se závislostmi).⁶⁴ S touto funkcí, tedy vychovatel-terapeut, se setkáváme ve VTOS a v ZD a je podřízen zástupci vedoucího oddělení. Terapeut by měl

⁶⁰ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 351 s.

⁶¹ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 351 s.

⁶² MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 2003. 83 s.

⁶³ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 348-349 s.

⁶⁴ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 108 s.

mít základní znalosti z oblasti psychologie osobnosti, obecné psychologie, sociologie, psychopatologie a speciální pedagogiky. V případě, že by tento zaměstnanec chtěl poskytovat psychoterapie, musí absolvovat sebezkušenostní psychoterapeutický výcvik v rozsahu alespoň 500 hodin.⁶⁵

Vychovatel-terapeut ve výkonu trestu realizuje individuální i skupinové terapie v rámci terapeutických programů, a hlavně ve specializovaných oddílech. Rovněž se zúčastňuje zpracování projektů pro odborné zacházení, a to pro všechny jednotlivé kategorie odsouzených.⁶⁶

V případě zabezpečovací detence je samozřejmostí zpracovávání komplexních a výstupních zpráv. Dále poskytuje speciální poradenství a terapie (individuální i skupinové), za které je odpovědný, jelikož jejich cílem je snížit rizika chovance vůči společnosti.⁶⁷

3.3.4 Adiktolog

Adiktolog je povolání obecně zdravotnické, ale nelékařské. Adiktologie se věnuje prevenci a léčbě závislostí na návykových látkách a jiných závislostech, a právě z těchto důvodů je účast adiktologa ve věznicích naprosto nezbytná. Potřeba zřídit jej na poskytování odborné péče rostla na intenzitě s tím, jak vzrůstal počet vězňených osob s příznaky určitých závislostí. Práce adiktologa je dána zákonem o ochraně zdraví před škodlivými účinky návykových látek, díky tomuto zákonu se měnil i zákon o Vězeňské službě, který od roku 2017 ukládá Vězeňské službě České republiky povinnost poskytovat či zajišťovat odbornou péči osobám s adiktologickou poruchou, které jsou umístěny do výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby anebo výkonu zabezpečovací detence. Adiktolog ve věznici zejména cíleně vyhledává závislé ve vybraných skupinách, u kterých následně provádí prevenci, výchovu a poradenství týkající se zdravého způsobu života.⁶⁸

⁶⁵ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 343 s.

⁶⁶ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 342 s.

⁶⁷ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 343 s.

⁶⁸ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 349-350 s.

3.3.5 Kaplani a duchovenská péče

Při komunistické totalitě, nebyla možnost žádné duchovenské péče ve vězeňských zařízeních. První duchovní do věznic začali docházet teprve roku 1990. Nejdříve pouze jako církvemi pověřeni dobrovolníci, kteří se roku 1994 sdružili do občanského sdružení Vězeňské duchovenské péče. Až v roce 1998 byla vytvořena první pracovní místa pro referenty duchovní služby, tj. dnešních kaplanů. V současnosti má duchovní služba v českém vězeňském systému specifické postavení, stojí vedle skupiny odborných zaměstnanců jako občanští zaměstnanci, ale zároveň jsou k výkonu duchovní služby ve věznicích pověřeni církví. Ve věznicích poskytují odborné zacházení, nabídku rozhovorů a doprovázení, vždy dle konkrétní životní situace. Jejich službu může využít ten, kdo o ni projeví zájem, tedy nejen věřící křesťan.⁶⁹

3.4 Osoby odsouzené k výkonu trestu odnětí svobody

Odsouzení jsou v odlišném a specifickém postavení oproti výše zmíněným zaměstnancům. Jsou v pozici primárních příjemců poskytovaných služeb, takových služeb, které jsou nastaveny vedoucími a jejich zástupci managementu věznic a zaměstnanci, kteří jsou vykonavateli nastavených pravidel. Odsouzení mají nastavené povinnosti, stejně jako všichni účastníci vězeňského světa.⁷⁰

Podle Drahomíry Malé vězni stojí v protipólu oproti příslušníkům Vězeňské služby ČR. Jsou to skupiny, které jsou od sebe naprosto odlišné způsobem života, morálními vlastnostmi, postavením ve společnosti, a především vymezením role v zařízení, jako je věznice. Přesto všechno však žijí v jakési symbióze, vědí, co lze očekávat od druhého, jelikož společně tráví valnou většinu dne, týdne, měsíce, a dokonce i roku.⁷¹

3.4.1 Práva a povinnosti odsouzených

Práva odsouzených jsou upravena zákonem č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody ve druhé hlavě. Povinnosti odsouzených jsou rovněž součástí zmíněného

⁶⁹ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 352 s.

⁷⁰ DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 109 s.

⁷¹ MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 2003. 77 s.

zákona, ale ve třetí hlavě. Mezi základní povinnosti odsouzených, podle ustanovení §28 tohoto zákona⁷² patří:

- Dodržování pořádku a kázně a plnit pokyny a příkazy zaměstnanců VS ČR
- Pracovat, pokud je mu práce přidělena a není uznán dočasně neschopným
- Plnit program zacházení
- Šetrně zacházet se svěřenými věcmi a nepoškozovat majetek cizí ani VS ČR
- Jednat slušně s osobami, se kterými přichází do styku
- Zachovávat vnitřní řád věznice⁷³

Odsouzený má nárok na oděv a další výstrojní součástky, které se odsouzeným poskytují podle ročního období. Odsouzení jsou povinni je nosit a dbát o ně.⁷⁴ Podle vnitřního řádu věznice Bělušice je jakákoliv úprava výstrojního oděvu nepřipustná s výjimkou drobných úprav (např. přišítí knoflíku). Odsouzený je také povinen být označen identifikačním štítkem v pravé horní části oděvu. Mohou použít vlastní sportovní oděv i obuv, ale pouze při sportovních aktivitách a případech uvedených ve vnitřním řádu pro odsouzené, např. ve věznici Bělušice je sportovní oděv povolen s výjimkou mikin či sportovních trik s kapucí a není možné sportovní oděv kombinovat s ústavním oděvem.⁷⁵

Odsouzený má rovněž právo posílat i přijímat korespondenci bez omezení, tu samozřejmě kontrolují pověřeni zaměstnanci (obvykle to bývají vychovatelé).⁷⁶ Ve věznici v Bělušicích je pověřenou osobou ke kontrole korespondence odsouzeného vychovatel, speciální pedagog, VOVT a příslušníci OPaS (oddělení prevence a stížností). Kontrola samozřejmě musí probíhat bezprostředně v souladu se zákonem o výkonu trestu odnětí svobody. V případě, že se nalezne v korespondenci nepovolený obsah, automaticky se odešle zpět odesílateli na náklady odsouzeného anebo se uloží do úschovy. Odesílání i přijímání korespondence se provádí bezprostředně prostřednictvím

⁷² DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 109 s.

⁷³ §28 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody

⁷⁴ PILKNEROVÁ, Inka. *Manuál pro vězně aneb Vše, co potřebujete vědět o životě za mřížemi*. 1. vyd. Praha: powerprint, 2020. 8 s.

⁷⁵ KROUPA, Ondřej. *Vnitřní řád pro odsouzené věznice Bělušice* [online]. Aprobováno Generální ředitelství České republiky, 2020. [cit. 2022-10-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/belusice/ostatni/vrv-od-01102020.pdf>. 4 s.

⁷⁶ PILKNEROVÁ, Inka. *Manuál pro vězně aneb Vše, co potřebujete vědět o životě za mřížemi*. 1. vyd. Praha: powerprint, 2020. 8 s.

vychovatele.⁷⁷ U odsouzených stejně jako u obviněných platí, že nesmí být kontrolována korespondence s advokátem nebo jinými státními orgány České republiky.⁷⁸

Odsouzený má právo užít telefon ke kontaktu s blízkou osobou, které lze omezit pouze v odůvodněných případech. Je možné kontaktovat i jinou osobu, než je osoba blízká, ale pouze v odůvodněných případech, samozřejmostí je kontakt s obhájcem či jinou zákonem stanovenou institucí. Vězeňská služba se však může seznamovat s obsahem hovorů, což neplatí u hovorů s advokátem či státními orgány aj. Podmínkou k užívání telefonů je finanční kredit a čísla, která musejí být schválená a zavedena do systému.⁷⁹

Návštěvy jsou stěžejní a zároveň nedílnou součástí věznic, vazebních věznic či zabezpečovací detence, odsouzení na ně mají ze zákona nárok. Osoba vstupující do objektů musí být podrobena osobní prohlídce, jelikož existuje důvodná obava pronášení nepovolených předmětů obviněným i odsouzeným. Osoby odsouzené mají právo na návštěvu v počtu čtyř osob, a to jednou za měsíc. Návštěva může mít maximální trvání 3 hodiny, to si však mohou rozdělit do dvou návštěv. Advokát či obhájce může za odsouzeným přijít v jakoukoliv hodinu.⁸⁰

⁷⁷ KROUPA, Ondřej. *Vnitřní řád pro odsouzené věznic Bělušice* [online]. Aprobováno Generální ředitelství České republiky, 2020. [cit. 2022-10-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/belusice/ostatni/vrv-od-01102020.pdf> 7-8 s.

⁷⁸ PILKNEROVÁ, Inka. *Manuál pro vězně aneb Vše, co potřebujete vědět o životě za mřížemi*. 1. vyd. Praha: powerprint, 2020. 8 s.

⁷⁹ PILKNEROVÁ, Inka. *Manuál pro vězně aneb Vše, co potřebujete vědět o životě za mřížemi*. 1. vyd. Praha: powerprint, 2020. 9 s.

⁸⁰ PILKNEROVÁ, Inka. *Manuál pro vězně aneb Vše, co potřebujete vědět o životě za mřížemi*. 1. vyd. Praha: powerprint, 2020. 10 s.

4 Aspekty resocializace odsouzených

H. Boukalová a I. Gillnerová popisuje, že osoby s nízkými kriminogenními riziky jsou pravděpodobněji ovlivnitelné ve smyslu nápravy a resocializace zařazením do práce s režimovými prvky. Oproti osobám s vysokými kriminogenními riziky, která se často dovedou velice zdatně adaptovat na vězeňský režim a zaměstnání vně věznice, a tím být vězeňským personálem považovány za bezproblémové, ale ve skutečnosti zůstávají po propuštění stejně nebezpeční, jako před uvězněním. Výkon trestu v současném pojetí přestává odpovídat požadavkům dnešní doby a odkazuje na nezbytnost specializovaného a léčebného zacházení se specifickými skupinami vězňů.⁸¹ Aspekty resocializace odsouzených jsou níže zmíněné.

4.1 Účel trestu odnětí svobody

Podle platného trestního zákona z roku 1961 bylo účelem trestu chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit jim v dalším páchání protispolečenských trestných jednání a dosáhnout cíle, aby odsouzený byl schopný vést řádný život a působil výchovně na ostatní členy společnosti po uplynutí VTOS. Tato definice však z komentářů vypadla a nyní je trest (podle řádu výkonu trestu) „účinným nástrojem chránícím společnost, neboť jeho cílem je izolovat pachatele od společnosti a současně regulovat chování pachatele tak, aby v budoucnu trestný čin již neopakoval a začlenil se do společnosti“. Znamená to tedy, že účelem výkonu trestu odnětí svobody je ochrana společnosti, které lze dosáhnout izolací pachatele a odrazováním potenciálních pachatelů od páchání trestné činnosti.⁸²

Podle Jandourka je trest uložení nějakého druhu utrpení na osobu, která se dopustila činu, jež je protizákonný anebo porušila nějaké jiné nařízení.⁸³ Trest musí být pojat jako nápravný prostředek, nejde tedy jen o mstu společnosti, ale také aby potrestaný měl možnost vrátit se do společnosti resocializován, tedy jako „nový člověk“.⁸⁴

Podle H. Boukalové a I. Gillnerové trest spíše inhibuje, tj. zamezuje či zpomaluje dříve naučené chování, než aby vedl odsouzeného k učení se novému příznivému

⁸¹ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 329 s.

⁸² BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 327 s.

⁸³ JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2011. 131 s.

⁸⁴ JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2011. 136 s.

chování. Pro většinu populace ve věznicích je jen málo účinný, nýbrž působí především na osoby orientované do budoucna, průměrně inteligentní a nerecidivující⁸⁵. S čímž nelze jinak než souhlasit s přihlédnutím na míru penologické recidivy v ČR, která je cca 50 %.⁸⁶

Porovnáme-li výše zmíněný názor podle H. Boukalové a I. Gillnerové na nápravu pachatele a účel trestu odnětí svobody s názorem L. Čírtkové, podle které při nápravě odsouzeného velice záleží na jeho osobnosti než na samotným výchovným působení během pobytu ve vězení. Dnešní humanizace podmínek ve VTOS působí příznivě převážně jen na malou škálu pachatelů. Po ukončení trestu usilují o úspěšný návrat do společnosti, a to zejména pachatelé, kteří si doopravdy uvědomují a kteří prožili pocit viny za to, co způsobili či se jim „přihodilo“ a potrestání vnímají jako následek svého jednání. Typické je to například pro pachatele nedbalostních trestných činů, pro něž je spáchaný čin pouze nešťastná náhoda. Naopak u pachatelů s narušenou psychopatickou osobností je většinou výchovné působení VTOS neúspěšné.⁸⁷ Zjistíme, že v tomto názoru se H. Boukalová a L. Čírtková do určité míry shodují.

4.2 Efektivní intervence s odsouzenými

Pojem efektivní intervence nám představuje určité způsoby zacházení, které přinesou praxí doložitelné kladné výsledky např. skutečně zjištěná recidiva zaručená do určitého počtu let od propuštění. Podle H. Boukalové a I. Gillnerové se říká, že zásada rizik musí být přiměřená míře zjištěného rizika odsouzeného, což se týká poměru mezi dohledem a intervencí (léčby). Odsouzení s nízkými riziky by měli dostávat méně dohledu, oproti odsouzeným s vyšší mírou rizik, kterým by se mělo dostávat intenzivnějšího dohledu i intervence.⁸⁸ Tato myšlenka je přijatelná a rozumná, ale nekoresponduje s názorem L. Dirgy a samotné Vězeňské služby, jak je zmíněno v kapitole 2.2 základní úkoly Vězeňské služby České republiky, tedy bezpečnost (míněný dohled) zajišťuje odpovídající podmínky pro zacházení s odsouzenými osobami a zajišťuje tím nezbytný základ, pro odborné zacházení. Tento názor tedy nekoresponduje, jak je výše zmíněno, o vnější diferenciaci z roku 2017, kdy se rozeznávají pouze dva typy věznic, tzn., že odsouzeným s vysokými kriminogenními

⁸⁵ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 328 s.

⁸⁶ Reakce Vězeňské služby ČR na OVM 19.12.2021. Vězeňská služba České republiky [online]. [cit. 2022-11-03]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/clanky/detail/reakce-vezenske-sluzby-cr-na-ovm-19-12-2021>

⁸⁷ ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. 94 s.

⁸⁸ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 329 s.

riziky se dostává stejného dohledu, jako odsouzeným s nízkými faktory, jelikož jsou ve stejném typu věznice, ale pouze na jiném oddílu.

Volba intervenčního stylu musí odpovídat individuálním potřebám, schopnostem a osobním charakteristikám odsouzeného, aby byl co největší potenciál ke změně v chování odsouzeného. Tzn., že je nutné přihlížet k charakteristickým rysům odsouzeného, k jeho stylu učení, možnostem adaptace, na jeho motivaci, pohlaví a etnický původ aj. Je však nutné tyto principy uplatňovat nejen v souvislosti s určitým odsouzeným, ale i v rámci celého vězeňského systému.⁸⁹

4.3 Resocializace, rehabilitace a reintegrace

Resocializací, rehabilitací a reintegrací se rozumí specializované a léčebné zacházení, které působí na odsouzené.

Resocializace je tedy jakýsi proces nápravy a změny neuspokojivé či neúspěšné socializace. Na začátek bych tedy rád objasnil samotnou socializaci; jedinec během svého života prochází procesem, který nazýváme již zmíněnou „socializací“. Během něho si osvojuje určité dovednosti, znalosti a normy, učí se správně ovládat společenské role, zjednodušeně tedy, přisvojování si kultury, ve které žije. Socializovaná osoba by měla správně ovládat své pocity a pudy a mít vyvinuté svědomí, zvládat role týkající se rodiny, rodičovství, partnerství, povolání a rozlišovat, co je v životě důležité.⁹⁰ V opačném případě, kdy lidé normy nedodržují, se dopouštějí deviace, čímž se rozumí chování odlišující se od norem a systému hodnot.⁹¹ U resocializace tedy jde o nápravu osob, které se odchýlily od přijatelného způsobu chování ve společnosti,⁹² a neúspěšně či neuspokojivě se socializovaly.⁹³

Rehabilitace je zde spíše ve smyslu obnovení psychicky a sociálně poškozeného jedince⁹⁴, jde o komplexní postupy odstraňující či zmírňující následky postižení. Např.

⁸⁹ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 330 s.

⁹⁰ JANDOUREK, Jan. *Průvodce sociologií*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. 81 s.

⁹¹ JANDOUREK, Jan. *Průvodce sociologií*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. 115 s.

⁹² MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2008. 174 s.

⁹³ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 329 s.

⁹⁴ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 329 s.

jde o osoby, které představují pro společnost velké nebezpečí, z velké části jde o osoby dopouštějící se sexuálně motivovaného násilí, domácího násilí.⁹⁵

Reintegrace nám představuje opětovné začlenění osoby do společnosti tak, aby uznávala či akceptovala její zákony a normy.⁹⁶

4.4 Kriminogenní rizika

Kriminogenní rizika podle H. Boukalové a I. Gillnerové jsou spojena s příčinami spáchání trestného činu. Každé riziko má svou pravděpodobnost a velikost, skládají se z velké řady částí a dělí se na statické a dynamické.⁹⁷

Statické kriminogenní rizika (faktory) jsou dané a neovlivnitelné, je to např. věk, pohlaví, věk zahájení trestné činnosti nebo také kolikrát byla osoba odsouzena.⁹⁸

Dynamické kriminogenní rizika (faktory) jsou naopak aktuální a ovlivnitelné, řadí se mezi ně vzdělání, bydlení, zaměstnání, rodinné vztahy, závislost anebo také samotná osoba tzn. faktory, na kterých lze zapracovat. U ovlivnitelnosti samozřejmě záleží na schopnosti a řadě jiných faktorů, což rovněž souvisí s motivací vězně ke změně.⁹⁹

4.4.1 Hodnocení rizik

V Českých věznicích začali od roku 2012 čeští vězeňští psychologové využívat nástroj na hodnocení rizik a potřeb odsouzených zvaný (SARPO, tj. souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených). S jeho pomocí hodnotí statická a dynamická rizika. Vedle nástroje SARPO také používají psychodiagnostické dotazníkové metody, ve kterých je kladen důraz na individuální přístup akcentující osobnost pachatele.

4.4.2 Český nástroj na hodnocení rizik SARPO

SARPO, což je souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených, je originálním českým nástrojem, který se již plně využívá v našich věznicích a vazebních věznicích. Za využití tohoto nástroje se zpracovává komplexní zpráva o odsouzeném, sloužící jako

⁹⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2008. 172 s.

⁹⁶ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 329 s.

⁹⁷ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 329 s.

⁹⁸ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 329 s.

⁹⁹ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 329 s.

vstupní hodnocení jeho rizikového a osobnostního profilu v nástupním oddílu. Komplexní zprávu zpracovávají odborní zaměstnanci, konkrétně tedy vychovatel, sociální pracovník, speciální pedagog a psycholog.¹⁰⁰

Nástroj SARPO posuzuje míru recidivy v penologickém pojetí a předpovídá pravděpodobnost budoucího selhání odsouzeného po jeho propuštění z výkonu trestu. Struktura tohoto nástroje je velice složitá, obsahuje přes tisíc položek, které se vztahují k jednomu odsouzenému. Od roku 2012 do roku 2020 podle J. Drápala a spol, bylo zpracováno přes 100 tisíc komplexních zpráv o odsouzených, což je velice rozsáhlá databáze informací. Tento nástroj poskytuje filtrování pro cílený výběr odsouzených k zařazení do libovolného druhu zacházení.¹⁰¹

Po metodologické stránce lze SARPO charakterizovat jako nástroj, který.¹⁰²

- Se zaměřuje na identifikaci specifické trestné činnosti, např. násilné trestné činy, trestné činy se sexuálním či drogovým kontextem
- Identifikuje pravděpodobné riziko újmy a potencionální oběť a rizikové kriminogenní faktory
- Obsahuje zhodnocení poslušnosti odsouzeného, např. zda je motivovaný anebo zda přemýšlí sám o sobě či o svém jednání

4.4.3 Komplexní zpráva o odsouzeném

Komplexní zpráva obsahuje závěrečný výstup, který zahrnuje popis a interpretaci všech výsledků (od již vypsanych odborných zaměstnanců) analýzy všech rizik a potřeb odsouzeného.¹⁰³

Komplexní zpráva obsahuje:¹⁰⁴

- Základní část, která představuje rychlý náhled a orientaci, zobrazuje výsledné hodnoty statického, dynamického rizika. Dále výstup ze sebehodnocení, výčet rizik a závažných skutečností a motivační škálu odsouzeného.

¹⁰⁰ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 250 s.

¹⁰¹ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 251 s.

¹⁰² DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 251-252 s.

¹⁰³ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 254 s.

¹⁰⁴ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 355 s.

- Celá komplexní zpráva, obsahuje základní část a rozšířenou část, kde je celkové slovní hodnocení.

Hodnocení ve věznicích musí být diferencované, tzn. podle délky věznění, charakteru trestné činnosti a míry rizika. Podle programu SARPO máme 3 verze:¹⁰⁵

- SARPO-M, nebo-li minimální, což je krátké hodnocení pro odsouzené s délkou věznění do půl roku. Je zde nízká míra předpokládaného rizika.
- SARPO-Z, nebo-li základní, je určené spíše pro méně narušené odsouzené s délkou věznění převyšující půl roku.
- SARPO-R, nebo-li rozšířené, což už je komplexní hodnocení pro více rizikové odsouzené za specifickou trestnou činnost s prvky násilí, sexuálního či drogového kontextu. Je určen také pro doživotně a mladistvé odsouzené.

¹⁰⁵ DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 343 s.355

5 Program zacházení s vězni

Program zacházení je souhrnem aktivit, které by měl vykonávat každý odsouzený během VTOS. Je podrobně upraven řádem výkonu trestu, tj. vyhláška 345/1999 Sb., řád výkonu trestu odnětí svobody. Je stanoven všem odsouzeným po vykonání všech vstupních úkonů v kontextu se zařazením do VTOS. Člení se na aktivity pracovní (pracovní zařazení ods., prospěšné práce pro věznicí – úklid prostorů věznice, malování oddílů aj., sebeobslužné aktivity – vaření, praní), vzdělávací (výchova k občanství – nácvik správných vzorců jednání a chování, základy právních norem), zájmové aktivity (sportovní a volnočasové aktivity – fotbal na sportovním hřišti), aktivity v oblasti utváření vnějších vztahů (Já, rodič a rodina – pomoc ods. s utvářením či udržením vazeb s rodinou) a speciálně výchovné aktivity (Finanční gramotnost – osvojení základních matematických dovedností, seznámení s dluhovou problematikou, seznámení s dávkami; Odborná intervence – rozvoj sebeovládání, sebekázně, spolupráce a kompromisu). Speciálně výchovné aktivity by měly směřovat k minimalizaci rizik, které odsouzení mají ve spojení s trestnou činností a tím pádem by měly mít vliv na páchání trestných činů v budoucnosti (minimalizovat je).¹⁰⁶ Aktivity probíhají v učebnách v prostorách věznice – používané metody: individuální a skupinové poradenství, odborný výklad, praktické procvičování, diskuze k daným tématům – aktivity zakončeny závěrečným testem (splnění aktivity = ponížení kriminogenního faktoru – délka trvání je individuální u každé aktivity) – každá aktivita má svůj manuál, který zpracovává odborný zaměstnanec

Věznice tedy poté, co odsouzený projde celým procesem vstupních úkonů, což se realizuje umístěním na nástupní oddělení, kde se provádí nástupní pohovory s odbornými zaměstnanci, jako je psycholog, sociální pracovník a speciální pracovník. Dále je nutné provést prohlídku ods. na zdravotním oddělení, po které je ods. umístěn na standardní oddíl, kdy s ním speciální pedagog uzavře program zacházení. Celý tento nástupní proces trvá cca 14 dnů. Poté co je umístěn na standardním oddíle, tak mu je ustanovena na základě hodnocení rizik jedna z variant programu, tj. program minimálního, standardního, speciálního či výstupního zacházení. Tím se tedy navazuje na již zmíněné intervence, které jsou v praxi na základě tohoto procesu voleny tak, aby minimalizovaly rizika, která měla nebo mají souvislost s trestnou činností.¹⁰⁷

¹⁰⁶ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 333 s.

¹⁰⁷ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 333 s.

Program zacházení se vypracovává v závislosti na komplexní zprávě o odsouzeném, na které se podílejí odborní zaměstnanci věznice. Zaměřuje se především na rizika, která úzce souvisí s trestnou činností. Zjednodušeně řešeno se jedná o tzv. plán, který určuje, jaké činnosti bude odsouzený plnit. Program zacházení je jakési formulované působení na odsouzeného, obsahuje metody zacházení směřující k dosažení cíle, čímž je náprava odsouzeného, naučení jej určitých vlastností, které doposud pozbyl (např. pracovní aktivity, tzn. zařazení do zaměstnání, kde se naučí pracovním návykům – ráno vstát aj.) Inka Pilknerová popisuje, že zaměstnávání odsouzeného je pravidelnou součástí, případně účast na pracovní terapii, vzdělávání anebo náhradní činnosti směřující k vytvoření předpokladu pro jeho budoucí soběstačný život po propuštění z VTOS v souladu se zákonem.¹⁰⁸

5.1 Specializované zacházení

Specializované zacházení je standardizované, jsou to metody založené na předem daných, povinných kritériích pro specifickou cílovou skupinu. Toto zacházení má předem definovaný způsob měření účinnosti. Tyto metody jsou v operačních manuálech a mají jednotnou strukturu.¹⁰⁹

Je velice důležité dodržovat několik základních principů¹¹⁰, tj. sledovat zájmy, potřeby a ochranu společnosti:

- pracovat s nejvíce ohroženými a nebezpečnými pachateli;
- hlavním důvodem k odsouzení bylo spáchání trestného činu;
- hlavním prostředkem tohoto zacházení musí být porovnání s okolnostmi, mechanismy a jinými faktory spouštějící spáchání daného trestného činu a posilování náhledu na ně;
- cílem v rámci těchto programů je snížení takových rizik, která měla souvislost se spáchanou trestnou činností;
- musí se odvíjet od souvislostí a vlivu dynamických faktorů (již zmíněných, tj. faktory ovlivnitelné) na páchání trestného činu ve vztahu k potřebám, nikoliv ve vztahu statických faktorů;

¹⁰⁸ PILKNEROVÁ, Inka. *Manuál pro vězně aneb Vše, co potřebujete vědět o životě za mřížemi*. 1. vyd. Praha: powerprint, 2020. 37 s.

¹⁰⁹ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 334 s

¹¹⁰ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 334 s

- musí být průběžně vyhodnocovány a porovnávány, aby bylo vždy aktuální, jakým rizikům pachatel čelí a jak je v daný okamžik nebezpečný.

Například v běžném výkonu trestu, tj. s ostrahou, je kladena největší pozornost zařazení odsouzeného do práce s malou částí běžného programu zacházení (např. vzdělávací, speciálně výchovné či zájmové aktivity), ale u odsouzených s vysokými kriminogenními faktory je kladen důraz na zvláštní intervenční zacházení (např. terapeutické programy ve specializovaných oddílech pro odsouzené se zvláštními potřebami, tzv. standardizované programy).¹¹¹

Odsouzení s vysokými kriminogenními riziky mají stanoven rozšířený program zacházení, který většinou obsahuje 21 hodin speciálně výchovných aktivit týdně, na základě kterého je nejvýznamnější složkou terapeutický program zaměřený na konkrétní kriminogenní rizika.¹¹²

5.2 Specializované oddíly odsouzených

Specializované oddíly jsou velice důležité pro specializované zacházení ve věznicích v ČR. V rámci těchto oddílů vytvářejí odsouzení spolu se zaměstnanci propojenou a spolupracující skupinu se společným cílem. K hlavním principům této komunity patří spoluúčast odsouzeného na terapii, otevřená komunikace na všech úrovních, sociální učení a zpětná vazba o vlastním chování. Aktivity programu zacházení formují volní vlastnosti a motivují odsouzené k práci. A dále vedou k utváření vlastního „Já“. Rozvíjejí vědomosti, dovednosti a návyky pro další zapojení se do života po výkonu trestu odnětí svobody a snižují riziko recidivy. Poznatky z tohoto pracoviště mohou být využity i v určité oblasti standardního zacházení. Specializované oddíly se člení:¹¹³

- Pro odsouzené s duševními poruchami a poruchami chování, které lze zařadit do skupinového terapeutického působení;
- Pro odsouzené s duševními poruchami a poruchami chování, které není možné zařadit do skupinového terapeutického působení (osoby, které potřebují individuální zacházení);

¹¹¹ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 333 s

¹¹² BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 333-334 s.

¹¹³ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 334-335 s

- Odsouzení, kteří potřebují ochranné léčení. Tento specializovaný oddíl se dále rozděluje nejlépe zvlášť pro ty, kteří potřebují léčení proti toxikomanické; sexuologické; protialkoholní závislosti a patologické hráčství; nebo lze vše v jednom.

Do specializovaných oddílů se zařazují převážně odsouzení se středními až vysokými kriminogenními riziky, z toho důvodu je uzpůsobena délka terapeutických programů, tj. na 12 měsíců. Skupinový program, který má většinou 40 sezení, se ukázal jako nedostatečný. Avšak nejlepší variantou je zařazovat odsouzené do těchto intervenčních programů rok před plánovaným propuštěním, jelikož se tím nejvíce snižuje riziko „znovu propadnutí“ a prizonizace. V praxi je však velice obtížné naplánovat začátek intervencí, jelikož je možné je lehce ovlivnit, ba dokonce i překazit, např. odsouzení si mohou zažádat o podmíněné propuštění v domnění, že tímto intervenčním programem zapůsobí na soudce při rozhodování. Je tedy vhodné, aby vedoucí těchto programů odsouzené poučil, že stanovisko věznice pro soud nebude mít doporučující charakter v případě, že si před dokončením tohoto programu zažádá o zařazení do jiné věznice či podmíněné propuštění aj. Nejlepší variantou pro vedoucího těchto programů je načasovat jejich trvání k předpokládané lhůtě pro podmíněné propuštění (jelikož v případě, že podmíněné propuštění odsouzenému uznají, působí na odsouzeného velice motivačně).¹¹⁴

Absolvuje-li odsouzený program úspěšně, je možné zařadit ho do nějakého zaměstnání, lze to vnímat jako ověřující fázi a připomenout to odsouzenému běžný život na svobodě. Další z možností je ponechat jej několik dalších měsíců v programu, např. jako „učitele“, který bude pomáhat, ocitne se tím v jakési fázi, kde se lépe osvědčí, jelikož je vystaven tlakům ostatních.¹¹⁵

5.3 Standardizované programy

Tyto tzv. standardizované programy byly vytvořeny za účelem cíleně působit na odsouzené, které není vhodné zařadit do působnosti specializovaných oddílů. Práce s těmito odsouzenými je pro ochranu společnosti mimořádně žádoucí. Do těchto programů se mohou zařazovat odsouzení se zvlášť vysokými kriminogenními riziky,

¹¹⁴ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 335 s

¹¹⁵ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 336 s

a naopak i odsouzení, kteří ta kriminogenní rizika mají sice malá, ale je však relativně vysoká pravděpodobnost úspěšné reintegrace.¹¹⁶

V současné době v českých věznicích jsou standardizované programy pro pachatele méně závažných deliktů před podmíněným propuštěním – tzv. 3x Z, tj. Zastav se, Zamysli se a Změň se. Tento program má 11 lekcí v délce trvání 120 minut, je realizován s uzavřenou skupinou odsouzených a lektory jsou psycholog a vychovatel-terapeut. Sezení probíhá na učebně v prostorách věznice. Program je určen pro odsouzené, kteří jsou opakovaně ve VTOS za převážně majetkovou trestnou činnost. Cílem této aktivity je vést odsouzené k vytvoření náhledu na trestnou činnost, k uvědomění si a přijetí důsledků ze spáchané trestné činnosti, změna postoje a myšlení, které vedlo ke kriminálnímu jednání. Dále se pro pachatele sexuálně motivovaných trestných činů užívá reedukační program (GREPP¹¹⁷), který je zaměřený na práci s vinou a trestem. Na tento program navazuje dlouhodobý terapeutický program (GREPP 2¹¹⁸). V obou případech programů GREPP a GREPP 2 se jedná o původní české programy.¹¹⁹

Standardizované programy se rovněž užívají v případě odsouzení kvůli nepříznivé řidičské praxi, tedy pro pachatele dopravních nehod. V tomto případě se užívá krátkodobý program PARDON. Další programy jsou určené odsouzeným páchající domácí násilí, pro které existují krátkodobé intenzivní metody, střednědobé antiagresivní tréninky a dlouhodobé terapeutické programy např. KEMP (kognitivně emocionálně motivační program, který je pro polootevřené skupiny) a GLM,¹²⁰ který probíhá s uzavřenou skupinou. Dalším zajímavým programem je např. VIT (Victim Impact Trainig).¹²¹ Tento program má 13 lekcí po 3 hodinách, je realizován s uzavřenou skupinou a probíhá v terapeutické místnosti v prostorách věznice. Je určen pro odsouzené v jejichž anamnéze je oběť trestné činnosti. Cílem je řešení vztahů pachatelů s oběťmi trestné činnosti a zabýváním se dopadů trestné činnosti na oběť.

¹¹⁶ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 336 s

¹¹⁷ Z anglického překladu – reedukační psychologický program zaměřený na práci s vinou (střednědobý)

¹¹⁸ Z anglického překladu – reedukační psychologický program zaměřený na práci s vinou (dlouhodobý)

¹¹⁹ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 336 s

¹²⁰ Standardizovaný program – z angličtiny Good Lives Model tzn. Model dobrého života

¹²¹ Standardizovaný program VIT – z angličtiny Victim Impact Training tzn. Vidím i tebe

5.4 Fáze přípravy na návrat z instituce

Program výstupního zacházení, tedy příprava na odloučení z nějaké instituce, lze rozdělit do dvou typů, a to:¹²²

1. Program určený pro pacienty, chovance či vězně vracející se z instituce domů k rodině,
2. anebo programy, které jsou určené pacientům, chovancům či vězňům, kteří nemají rodinu, tudíž se nemají kam vrátit. Je tedy nutné je v rámci programu připravit na návrat buď do svého bydliště, nebo do nového prostředí, např. Dům na půli cesty, azylový dům. Sociální pracovník věznice je v kontaktu se sociálními kurátory, kteří navštěvují odsouzené cca 3 měsíce před koncem trestu. Odsouzený má tedy možnost začít pracovat na zajištění ubytování s dostatečným předstihem za pomoci kurátora, který mu poskytne aktuální seznam s možnostmi ubytování, které si odsouzený sám nebo za pomoci sociálního pracovníka osloví. S věznicí dále spolupracují neziskové organizace, které odsouzeným též mohou pomoci se zajištěním bydlení. Po výstupu z VTOS má odsouzený možnost oslovit opět sociálního kurátora, který mu může pomoci např. s vyřízením nového občanského průkazu, s vyplněním žádostí na úřad práce a na dávky hmotné nouze či dávky státní sociální podpory. Klienta též může na tyto úřady osobně doprovodit.

5.5 Penologie

Pojem „penologie“ je považován za poměrně mladý, jehož obsahem je ucelené pojetí specifických prvků vycházejících z poznatků sociální psychologie, osobnostní psychologie, kriminologie, kriminalistiky a také forenzní psychiatrie u obviněných či odsouzených osob. Penologie je věda humánní, a to v nejširším slova smyslu. Penolog by měl být člověk, který zvládá základy subjektivní (osobnostní) a sociální psychologie.¹²³

Proč poměrně mladá? První jakési výzkumy na uvězněných osobách nás mohou zavést až do 18. století, kdy se někteří kriminalisté, lékaři nebo i vedoucí personál věznic začali zabývat otázkou recidivy samotné, ale i povahovými rysy vězňů, osobnostními změnami po dlouholetém věznění. Penologie však neměla takový význam, jak jej známe v dnešní době. Chápaly ji spíše policejní autority jako formu prevence a porozumění

¹²² RIEGER, Zdeněk. *Návrat k rodině a domů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 36 s.

¹²³ HANUŠ, Bohuslav. *Primární základy penologie*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola Jana Amose Komenského s.r.o., 2005. 5-6 s.

„kriminálníkovi“, tzn. druh psychologie využitelný při prevenci nebo objasňování některých zločinů.¹²⁴

Teprve začátkem 20. století se relativně rozvinuté penologii začíná věnovat řada odborníků, tedy odborníci z řad patopsychologů, kriminalistů a kriminologů a hlavně specialisté, kteří se zabývají psychologickými aspekty uvězněných osob. Faktem z druhé světové války, jejíchž následkům, zejména nelidského věznění a samotného zacházení s lidmi v koncentračních táborech fašistického Německa, je fakt, že největšími průkopníky penologie byli právě vědci s izraelským původem.¹²⁵

Avšak: „*Odsouzeného navrátit společnosti bez kazů způsobených internací ve vězení je velké umění. Navrátit jej lepším, než byl před odsouzením, je malý, avšak nikoliv nedosažitelný zázrak!*“ Prof. M. D. Perquelle

5.6 Věznice Bělušice

Pod správu Ministerstva národní bezpečnosti v září 1952 byla jako součást Ministerstva národní bezpečnosti vytvořena Správa nápravných zařízení¹²⁶, pod které později spadala i věznice Bělušice. Ta vznikla jako nápravně pracovní tábor (dále jen NPT) dne 1.10.1958 rozkazem, který vydal ministr vnitra. Činnost tohoto NPT byla upravena tajným rozkazem ministra vnitra, kterým byl vydán Řád pro NPT č.91/55 ze dne 1.4.1955¹²⁷, který říká, že právní řád Československé lidově demokratické republiky dává možnost občanům odsouzeným k trestu odnětí svobody napravit společensky prospěšnou prací v nápravně pracovních táborech svůj protiprávní čin, tj. nucenými pracemi.¹²⁸

¹²⁴ HANUŠ, Bohuslav. *Primární základy penologie*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola Jana Amose Komenského s.r.o., 2005. 5 s.

¹²⁵ HANUŠ, Bohuslav. *Primární základy penologie*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola Jana Amose Komenského s.r.o., 2005. 5 s.

¹²⁶ TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989: vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních československého komunistického režimu 1948-1989: budování a vývoj věznic StB v období 1948-1952*. 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2000. 9 s.

¹²⁷ Historická penologie, časopis Institutu vzdělávání – Kabinetu dokumentace a historie VS ČR pro historickou penologii, II/2003 [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: http://forumhistoriae.sk/sites/default/files/hp_02_03.pdf

¹²⁸ Tajný rozkaz ministra vnitra číslo 91 z roku 1955, řád pro nápravně pracovní tábory MV [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: https://www.ibadatelna.cz/data/pdf/badatelna/1955/TRMV_1955_91.pdf

V této podobě zůstal do roku 1961, kdy se stal útvarem nápravných zařízení ministerstva vnitra a jeho činnost byla rovněž upravena nařízením ministra vnitra, který vydal Řád pro výkon trestu odnětí svobody v nápravných zařízeních MV.¹²⁹

V roce 1965 se nynější věznice Bělušice změnila na nápravně výchovný ústav, kterým byla až do roku 1989, ale v roce 1968 přešla do působnosti Ministerstva spravedlnosti. Sloužila pro výkon trestu odnětí svobody odsouzeným, kteří byli zařazeni k výkonu trestu odnětí svobody do I. nápravně výchovný skupiny, tj. pachatelé nejméně závažné trestné činnosti. Postupem času přibývali odsouzení II. Nápravné výchovné skupiny, tj. pachatelé, kteří se dopustili opětovné trestné činnosti v posledních 10 letech a ti poprvé trestní, kteří se dopustili závažnější trestné činnosti.¹³⁰

Odsouzení byli zaměstnáni na vnějších zemědělských pracovištích, ve stavebnictví, strojírenství, železniční dopravě, potravinářství, sklářství a výrobě keramiky. Ubytovací kapacita se pohybovala kolem 650 odsouzených (dnes je maximální ubytovací kapacita 578 odsouzených).¹³¹

V současnosti je věznice Bělušice profilovaná jako věznice s ostrahou, jejíž ubytovací kapacita, jak již bylo zmíněno, je 578 míst. Nachází se v obci Bělušice, což je mezi městy Most a Louny.¹³² Je věznicí pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených s ostrahou ve vysokém a středním stupni zabezpečení. Ve věznici se také nachází specializovaný oddíl pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním návykových látek, ve vysokém stupni zabezpečení věznice s ostrahou.¹³³

¹²⁹ Historická penologie, časopis Institutu vzdělávání – Kabinetu dokumentace a historie VS ČR pro historickou penologii, II/2003 [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: http://forumhistoriae.sk/sites/default/files/hp_02_03.pdf

¹³⁰ Historická penologie, časopis Institutu vzdělávání – Kabinetu dokumentace a historie VS ČR pro historickou penologii, II/2003 [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: http://forumhistoriae.sk/sites/default/files/hp_02_03.pdf

¹³¹ Historická penologie, časopis Institutu vzdělávání – Kabinetu dokumentace a historie VS ČR pro historickou penologii, II/2003 [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: http://forumhistoriae.sk/sites/default/files/hp_02_03.pdf

¹³² Vězeňská služba České republiky, Věznice Bělušice základní informace, [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-belusice/sekce/zakladni-informace>

¹³³ KROUPA, Ondřej. *Vnitřní řád pro odsouzené věznice Bělušice* [online]. Aprobováno Generální ředitelství České republiky, 2020. [cit. 2022-10-04]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/belusice/ostatni/vrv-od-01102020.pdf> 7-8 s.

6 Praktická část

Následující část této bakalářské práce bude věnována praktickému kvantitativnímu výzkumu, a to na téma „Realizace programů zacházení ve věznici Bělušice“. Výzkum byl proveden ve věznici Bělušice formou dotazníkového šetření, jehož se účastnilo 120 odsouzených, avšak všichni neodpověděli na všechny otázky a z těchto důvodů není procentuální hodnota počítána vždy ze 120 odpovědí.

V úvodu této kapitoly budou popsány jednotlivé fáze výzkumného procesu, a to: fáze koncepční, návrhů a plánování, empirická a analytická. V závěru této části budou shrnuty výsledky šetření.

6.1 Koncepční fáze výzkumného procesu

Realizace programů zacházení je složitý proces, který ovlivňuje mnoho faktorů, zejména tedy samotný přístup odsouzeného. Vzhledem k poměru počtu odsouzených k počtu odborných zaměstnanců věznice Bělušice, je velice obtížné programy zacházení realizovat, zejména tedy individuální sezení či jiné aktivity podobného charakteru. Například sociální pracovník ve věznici Bělušice má v kompetenci cca 300 odsouzených, kdy v tomto případě jde individuální přístup stranou, jelikož to prostě není možné.

Hlavním cílem výzkumného procesu je zmapovat kvalitu programů zacházení ve věznici Bělušice. Vedlejším cílem je v závislosti na hlavním cíli navrhnout případná opatření, která by vedla ke zlepšení stávajících programů zacházení.

Hypotézy tohoto výzkumného procesu jsou:

1. Většina dotázaných odsouzených je ve VTOS opakovaně.
2. Většina odsouzených má zájem o individuální aktivity programu zacházení.
3. Motivací pro většinu odsouzených je dosáhnout na podmíněné propuštění.
4. Většina odsouzených je spokojena s realizací programu zacházení

6.2 Fáze návrhů a plánování výzkumného procesu

V této fázi byla utvořena první verze dotazníku, která byla následně zkontrolována s vedoucím oddělení výkonu trestu ve věznici Bělušice. Poté byly upraveny výtky VOVT, po čemž byl dotazník schválen k realizaci.

Pro dosažení lepšího cíle, byl proveden předvýzkum, a to způsobem, kdy dotazník byl předložen předem vybranému odsouzenému, jehož úkolem bylo řádně si dotazník prostudovat a vytyčit věty či otázky, kterým nerozumí.

Závěr byl následující: určitá skupina odsouzených by tomuto dotazníku nerozuměla, byl by pro ně příliš dlouhý, otázky obsahující více souvětí pro ně nejsou pochopitelné, na otázky s otevřenou odpovědí nejsou schopni odpovědět všichni odsouzení.

Po prostudování dotazníku odsouzeným byly provedeny změny, kdy dotazník byl zkrácen, otázky byly přeformulovány pro lepší srozumitelnost a byla odebrána možnost otevřené odpovědi.

6.3 Empirická fáze výzkumného procesu

V empirické fázi je dotazník již plně připraven k distribuci **viz příloha I**. Byl osloven sociální pracovník, který v rámci aktivit s odsouzenými pod dohledem provede jeho řádné vyplnění, kdy jim bude plně k dispozici pro případné objasnění otázek.

6.4 Analytická fáze a vyvození závěrů jednotlivých otázek

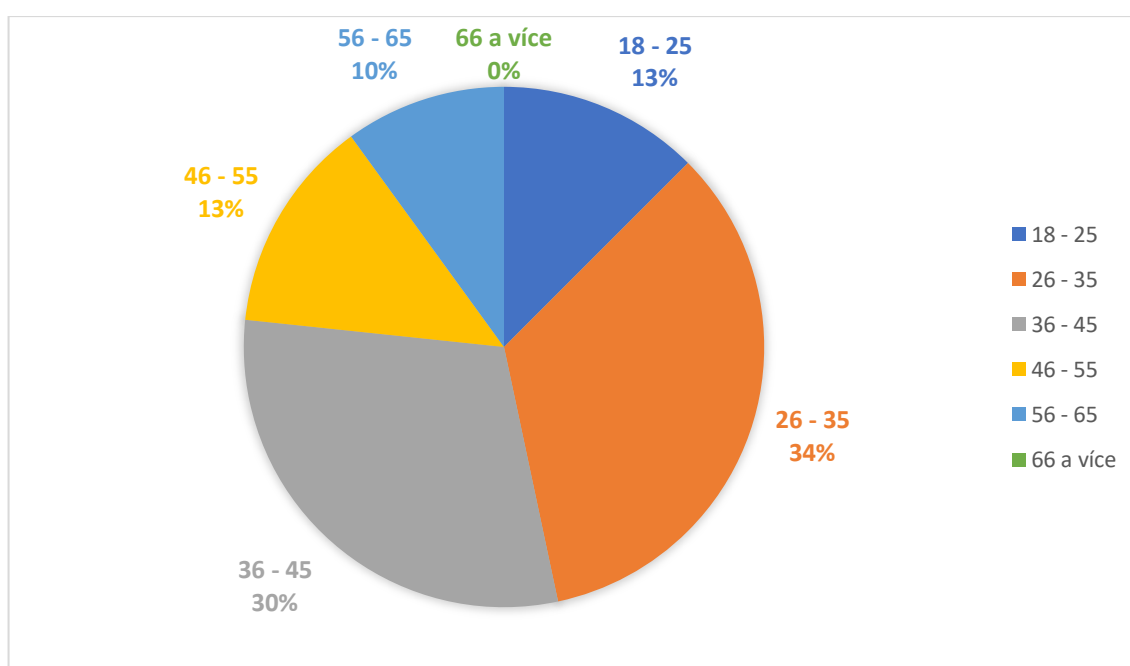
V následující části bude provedena analytická fáze všech 120 dotazníků, kdy jednotlivé otázky budou zpracovány do přehledných tabulek, ze kterých následně budou vyobrazeny grafy. Podle výsledků budou k jednotlivým otázkám vyvozeny závěry, rovněž bude provedena komparace některých otázek mezi sebou pro zkvalitnění výzkumu.

Otázka č. 1: Kolik je Vám let?

Tabulka 1 – Vyhodnocení otázky č. 1¹³⁴

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
18 – 25	15	13 %
26 – 35	41	34 %
36 – 45	36	30 %
46 – 55	16	13 %
56 – 65	12	10 %
66 a více	0	0 %

Graf 1 - Vyhodnocení otázky č. 1¹³⁵

Výsledek grafu ukazuje, že z celého počtu respondentů je s výjimkou odsouzených starších 66 let zastoupena veškerá stanovená věková hranice, což je pro

¹³⁴ Vlastní zdroj.

¹³⁵ Vlastní zdroj.

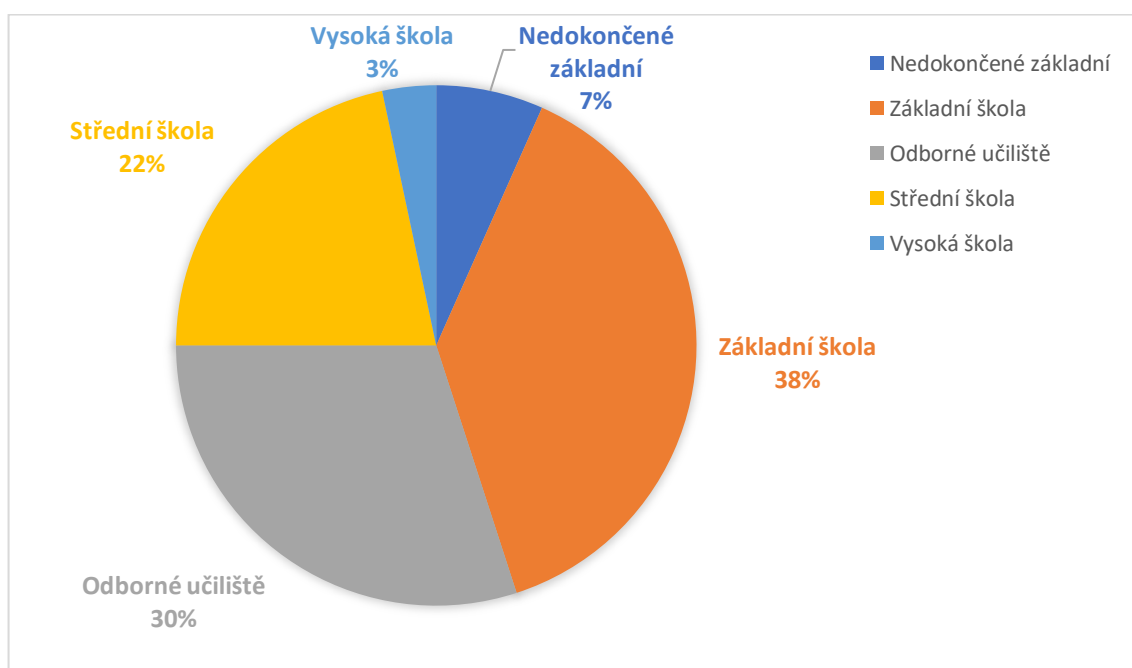
výzkumnou část dobré, jelikož názor na realizaci programu zacházení ve věznici Bělušice bude zastoupen veškerou věkovou kategorií.

Otázka č. 2: Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

Tabulka 2 - Vyhodnocení otázky č. 2¹³⁶

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nedokončené základní	8	7 %
Základní škola	46	38 %
Odborné učiliště	36	30 %
Střední škola	26	22 %
Vysoká škola	4	3 %

Graf 2 - Vyhodnocení otázky č. 2¹³⁷

Výsledek grafu a tabulky nám ukazuje, že 8 odsouzených nemá dokončené ani základní vzdělání. Ve věznici Bělušice je cca 600 odsouzených tzn, že po zprůměrování teoreticky nemá dokončené základní vzdělání 48 odsouzených, což je poměrně vysoký

¹³⁶ Vlastní zdroj.

¹³⁷ Vlastní zdroj.

počet. Z toho důvodu, jak je v teoretické části zmíněno, probíhá ve věznicích výuka základních věcí, tj. čtení, psaní a počítání

Komparace otázky č. 2 s otázkou č. 3 (Po kolikáté jste ve VTOS?)

Základní vzdělání nemá dokončené, jak již bylo zmíněno 8 odsouzený, po porovnání s otázkou číslo 3, tj. „Po kolikáté jste ve VTOS?“ je 7 odsouzených s nedokončeným základním vzděláním ve VTOS opakovaně.

Dokončené základní vzdělání má 46 odsouzených, tj. 38 %. Po porovnání s otázkou č. 3 je ve VTOS opakovaně 28 respondentů, tj. 60 % odsouzených.

Odborné učiliště má dokončeno 36 odsouzených, tj. 30 % a z toho je ve VTOS opakovaně 20 odsouzených, tj. 55 %.

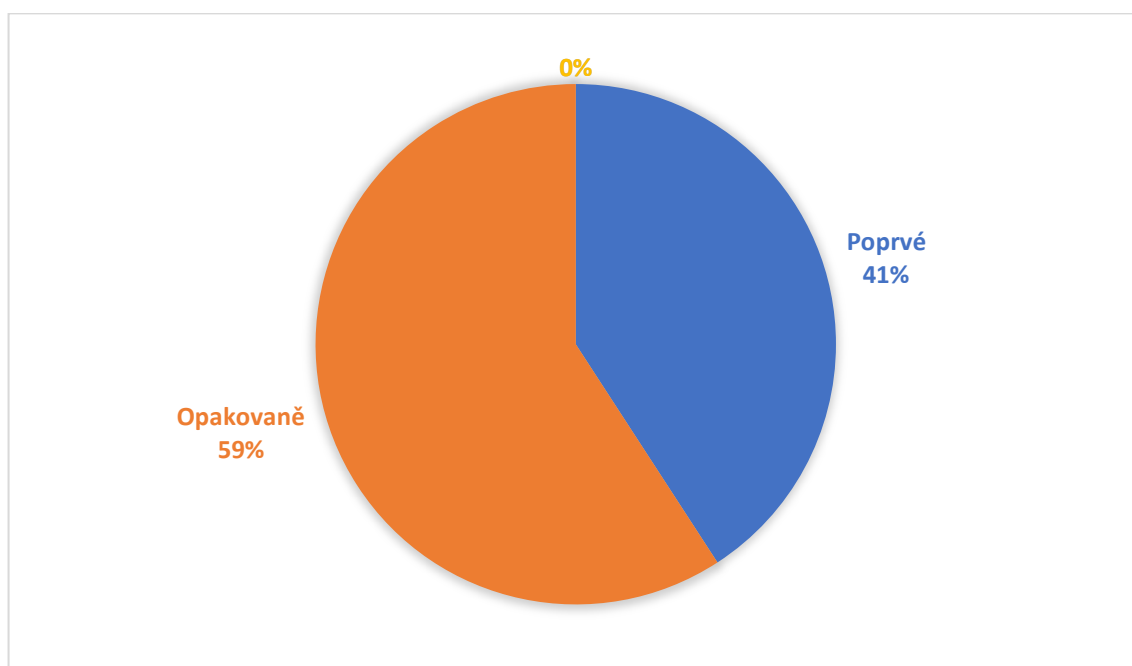
Střední školu má dokončenou 26 odsouzených, tedy 22 % ze všech dotázaných, z toho 14 odsouzených je ve VTOS opakovaně, tj. 54 %. Co se týká odsouzených s vysokou školou, což je v zastoupení třech respondentů, kdy z toho je jeden ve VTOS opakovaně z důvodu nezaměstnanosti spojenou se špatnou finanční situací.

Otázka č. 3: Po kolikáté jste ve VTOS?

Tabulka 3 - Vyhodnocení otázky č. 3¹³⁸

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Poprvé	49	41 %
Opakovaně	71	59 %

Graf 3 - Vyhodnocení otázky č. 3¹³⁹

Graf znázorňuje, že 59 % odsouzených je ve VTOS opakovaně, je nutné tedy navázat na recidivu, která je podle statistik vězeňské služby 70 %. Vzhledem k počtu odsouzených (120) je 59 % dostačující, aby potvrdilo statistiku vězeňské služby. Tato statistika rovněž potvrzuje hypotézu č. 1.

¹³⁸ Vlastní zdroj.

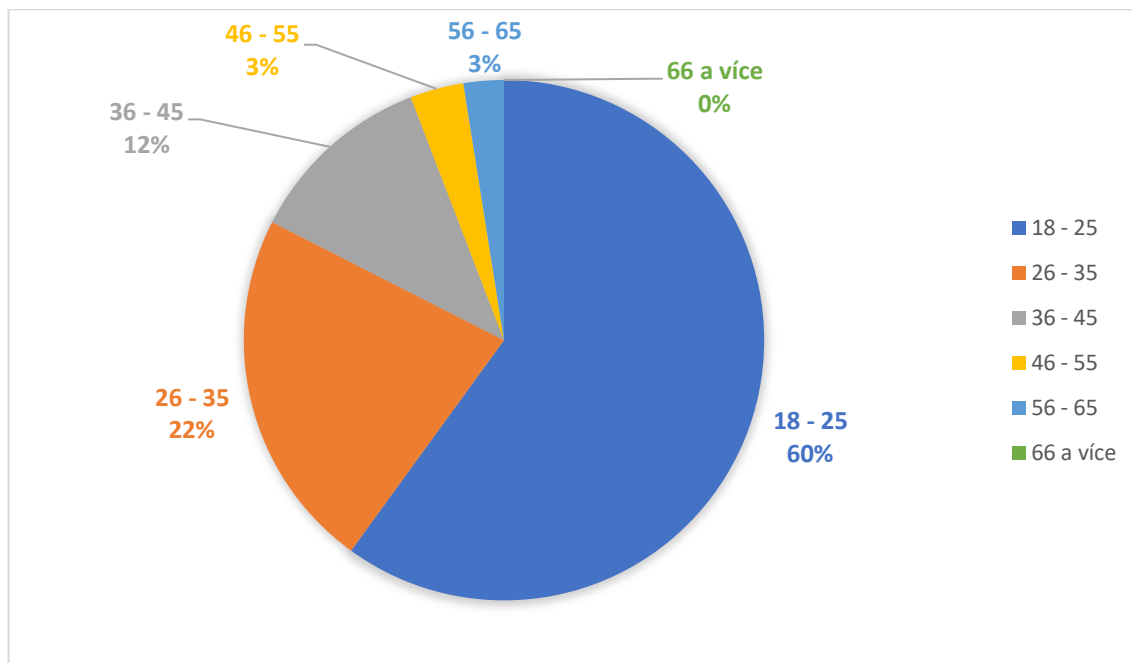
¹³⁹ Vlastní zdroj.

Otázka č. 4: **V jakém věku jste byl poprvé odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody?**

Tabulka 4 - Vyhodnocení otázky č. 4¹⁴⁰

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
18 – 25	72	60 %
26 – 35	27	22 %
36 – 45	14	12 %
46 – 55	4	3 %
56 – 65	3	3 %
66 a více	0	0 %

Graf 4 - Vyhodnocení otázky č. 4¹⁴¹

Z grafu vyplývá, že nejvíce trestné činy páchají osoby ve věku adolescence až mladší dospělosti, což může být způsobeno samotnou nevyzrálostí, nevyspělostí či neuznávání autorit a neznalost určitých hodnot.

Komparace otázky č. 4 s otázkou č. 1

V případě porovnání s otázkou č. 1, tedy: „Kolik je Vám let?“ zjistíme, že grafy jsou defacto rozdílné. Podle grafu č. 1 je nejvíce odsouzených ve věku od 26 do 45 let, ale poprvé umístěno dle grafu č. 4 do VTOS bylo nejvíce odsouzených naopak ve věku 18 – 25 a to konkrétně 60 %, což je rozdíl 47 % mezi grafem č. 1 a č. 2. To znamená, že pokud osoba spáchá trestný čin ve věku adolescence či mladší dospělosti projevuje se po propuštění tzv. „znovu propadnutí“ neboli již zmiňovaným termínem „prizonizace“, kdy osoby znovu páchají trestnou činnost, jelikož si zvykly na vězeňské prostředí. Rozdíl mezi grafem č. 1 a č. 4 také potvrzuje uvedenou recidivu.

¹⁴⁰ Vlastní zdroj.

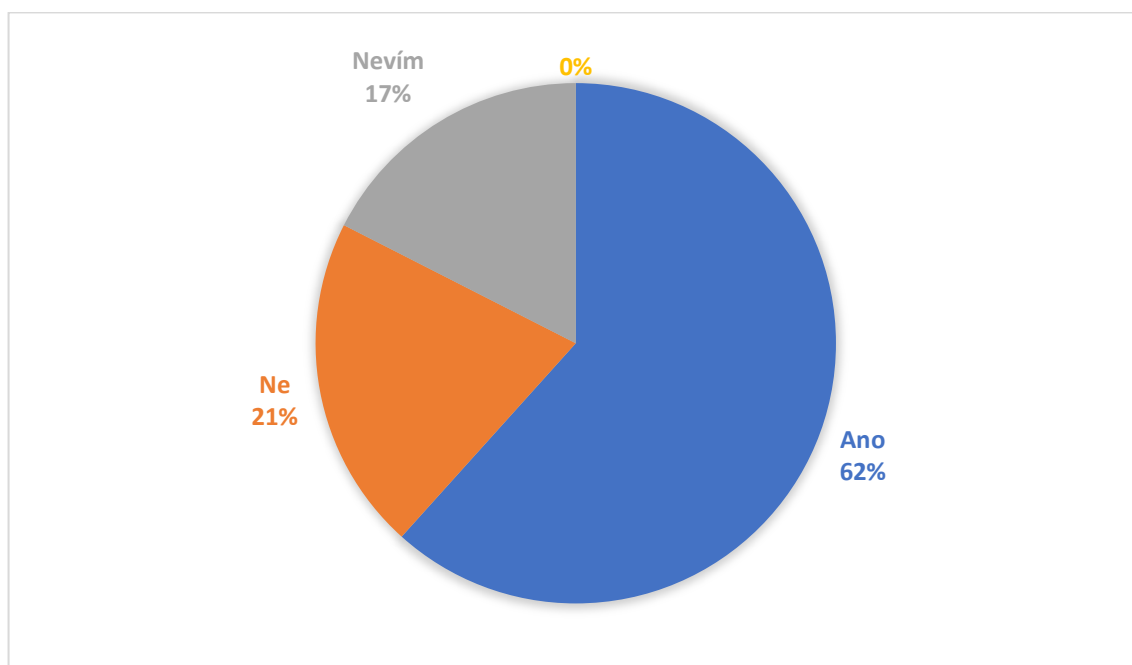
¹⁴¹ Vlastní zdroj.

Otázka č. 5: Dokázal jste se ve VTOS rychle začlenit?

Tabulka 5 - Vyhodnocení otázky č. 5¹⁴²

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	74	62 %
Ne	25	21 %
Nevím	21	17 %

Graf 5 - Vyhodnocení otázky č. 5¹⁴³

Podle výsledků dotazníkového šetření se většina odsouzených dokáže ve VTOS rychle začlenit. Fakt z tohoto grafu nám potvrzuje rozdíl mezi grafem č. 1 a 2 konkrétně tedy zmiňovanou prizonizaci, znovu propadnutí páčání trestné činnosti a s tím spojenou recidivu. Tím, že se vězněné osoby rychle začlení si rovněž zvyknout na vězeňské prostředí, do kterého nemají problém se opětovně vrátit.

¹⁴² Vlastní zdroj.

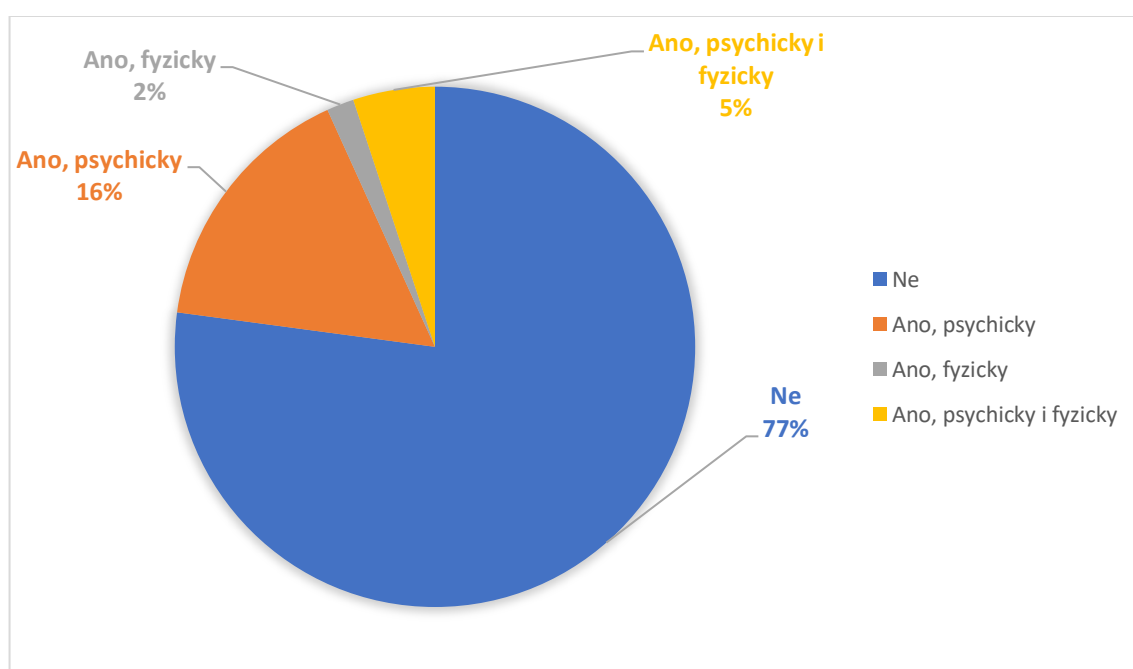
¹⁴³ Vlastní zdroj.

Otázka č. 6: Byl jste někdy ve VTOS šikanován?

Tabulka 6 - Vyhodnocení otázky č. 6¹⁴⁴

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ne	91	77 %
Ano, psychicky	19	16 %
Ano, fyzicky	2	2 %
Ano, psychicky i fyzicky	6	5 %

Graf 6 - Vyhodnocení otázky č. 6¹⁴⁵

Šetření této otázky ukazuje, že 77 % dotázaných odsouzených nebylo ve výkonu trestu nikdy šikanováno. Otázka byla vytvořena s účelem zjistit bezpečnost ve věznici, jelikož bezpečné prostředí ve věznici zajišťuje i kvalitní chod programů zacházení, ostatně, jak již bylo uvedeno v teoretické práci dle L. Dirgy. Z šetření tedy vyplývá, že ve věznici Bělušice vzhledem k počtu odsouzených a s přihlédnutím na skutečnost, že dotazník byl realizován ve vězeňském prostředí, je relativně bezpečno a lze mít

¹⁴⁴ Vlastní zdroj.

¹⁴⁵ Vlastní zdroj.

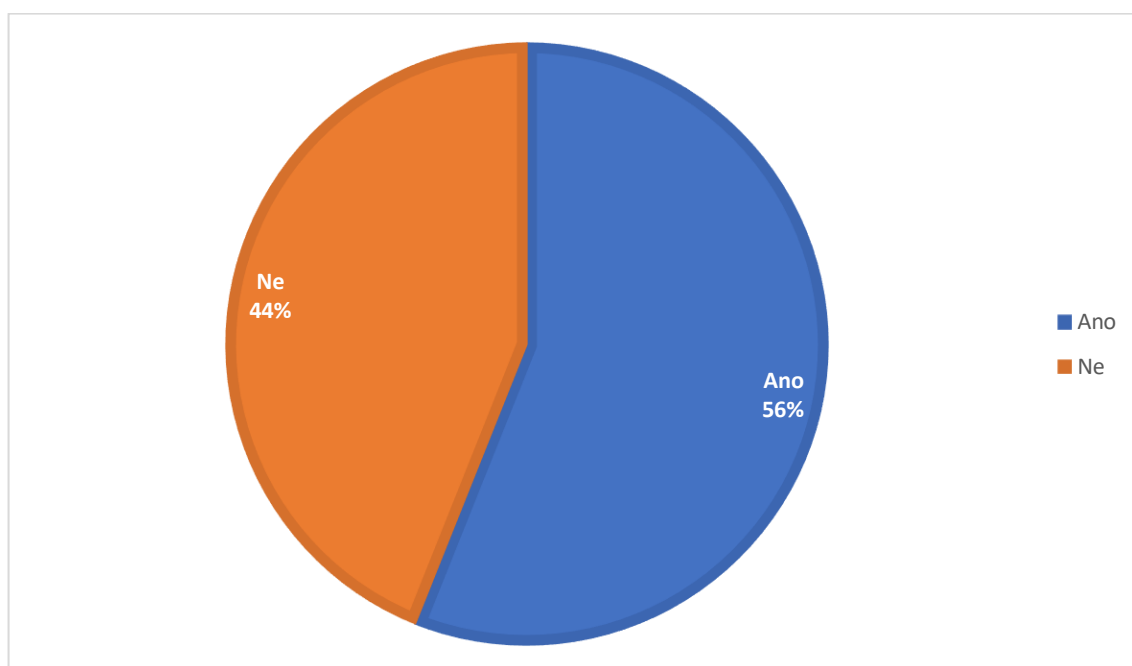
dostatečně za to, že výkonná složka odvádí dobře svou práci. Samozřejmostí jsou potřebná opatření pro zbylých 23 %, kteří šikanováni byli či jsou.

Otázka č. 7: Jste ve VTOS zaměstnán?

Tabulka 7 - Vyhodnocení otázky č. 7¹⁴⁶

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	65	56 %
Ne	51	44 %

Graf 7 - Vyhodnocení otázky č. 7¹⁴⁷

Vězeňská služba se v posledních letech snaží zaměstnávat co největší počet odsouzených. Podle D. Malé je vysoká zaměstnanost vězňů prioritou, uvádí, že podle vězeňské služby ze dne 27. března 2009 patří zaměstnávání vězňů k dlouhodobě preferovaným prioritám VS ČR.¹⁴⁸ Podle dotazníkového šetření lze konstatovat, že zaměstnávání odsouzených se Vězeňské službě daří. Věznice Bělušice je dle autorova názoru v ohledu zaměstnávání odsouzených dobrým příkladem. Výhodou ve věznici Bělušice je rozsáhlé střežené pracoviště, kde je zaměstnáváno cca 160 odsouzených.

¹⁴⁶ Vlastní zdroj.

¹⁴⁷ Vlastní zdroj.

¹⁴⁸ MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku II., aneb, Jak to Kula ve vězeňství koulí*. 1. vyd. Blansko: Duha Press, 2009. 41 s

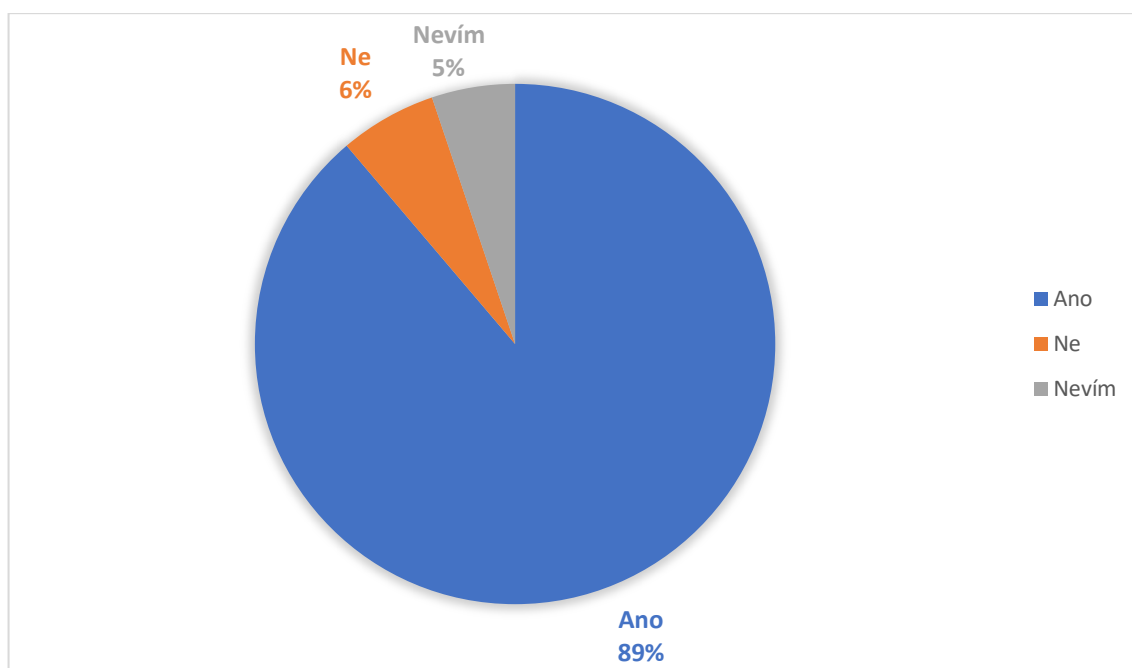
Ve střeženém pracovišti působí externí zaměstnavatelé, kteří tam provozují své firmy. Ve věznici Bělušice působí konkrétně dvě firmy, jedna na výrobu houbiček a druhá na kompletování žilettek. Vězni zde vykonávají jednoduché práce, jako je např. obsluha pily k nařezání houbiček, balení již hotových produktů, nakládání a vykládání vozidel k expedici. Platové ohodnocení je v závislosti na stanovené platové třídě, konkrétně tedy pobírají od 75 % až po 120 % minimální mzdy.

Otázka č. 8: Víte, co je Program zacházení a k čemu slouží?

Tabulka 8 - Vyhodnocení otázky č. 8¹⁴⁹

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	103	89 %
Ne	7	6 %
Nevím	6	7 %

Graf 8 - Vyhodnocení otázky č. 8¹⁵⁰

Každý odsouzený je při nástupu do věznice umístěn do nástupního oddílu, kde je seznamován nejenom s vnitřním řádem věznice, ale i s povinnostmi odsouzených dle zákona 169/1992 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, viz příloha II.

Podle šetření, jak ukazuje grafické znázornění, 89 % odsouzených ví co je program zacházení a k čemu slouží. Zbytek odsouzených, tedy ti, co nevědí, dle názoru autora této bakalářské práce spíše nemají zájem o programy zacházení, nikoliv, že by si nebyli vědomi, co to program zacházení je a k čemu slouží.

¹⁴⁹ Vlastní zdroj.

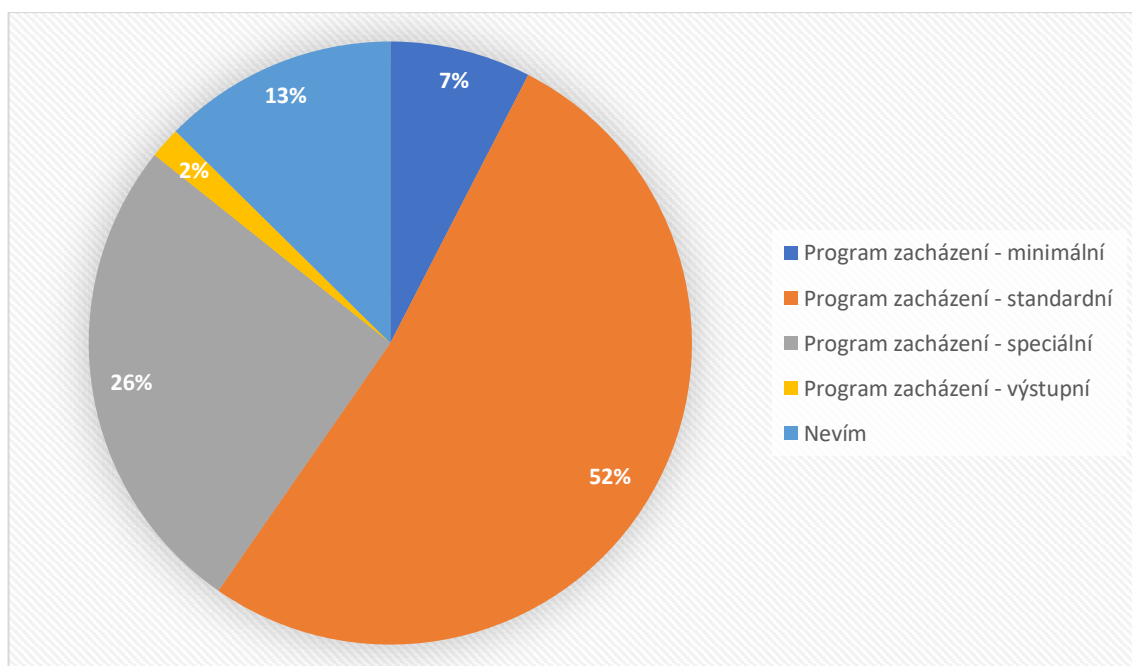
¹⁵⁰ Vlastní zdroj.

Otázka č. 9: Víte, jaký máte stanoven Program zacházení?

Tabulka 9 - Vyhodnocení otázky č. 9¹⁵¹

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Program zacházení – minimální	9	7 %
Program zacházení – standardní	62	52 %
Program zacházení – speciální	31	26 %
Program zacházení – výstupní	2	2 %
Nevím	15	13 %

Graf 9 - Vyhodnocení otázky č. 9¹⁵²

¹⁵¹ Vlastní zdroj.

¹⁵² Vlastní zdroj.

Po vyhodnocení této otázky lze zjistit, že většina odsouzených je zařazena do standardního programu zacházení, který se aplikuje u odsouzených se středními až vysokými riziky, kde je kladen důraz na pracovní a vzdělávací aktivity. Lze mít tedy obecně za to, že trestné činy těchto osob jsou způsobeny např. nezaměstnaností a s tím spojenou špatnou finanční situací. Z toho důvodu je důležité učit odsouzené pracovním návykům, jak již bylo zjištěno v otázce č. 7, kdy 56 % odsouzených je zaměstnáno, což je pozitivní.

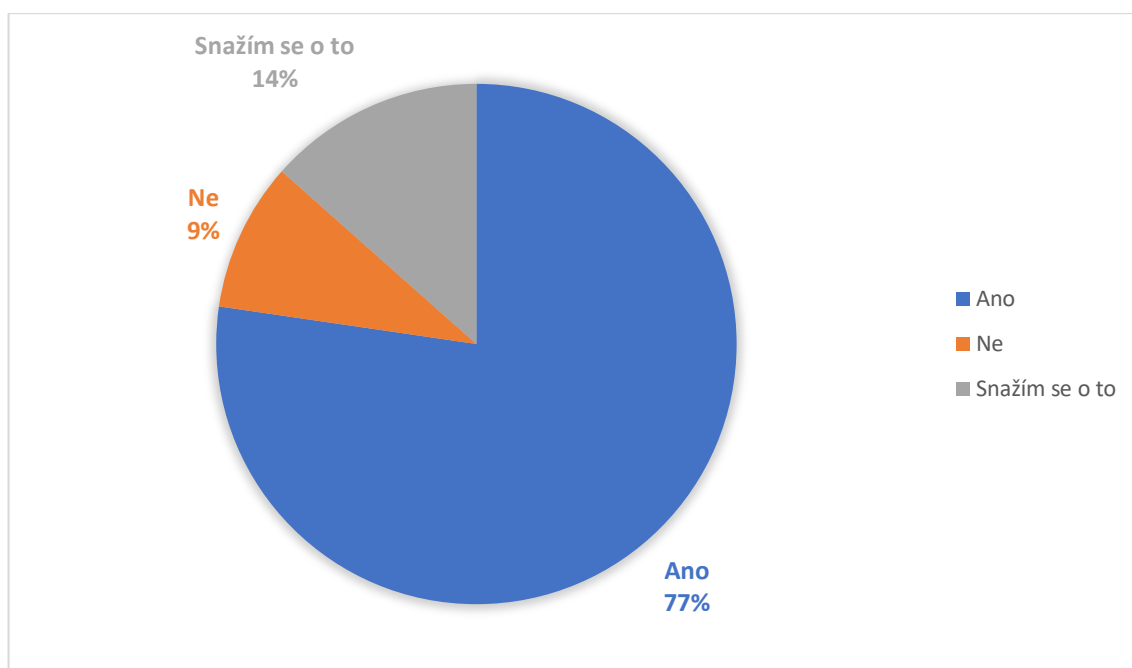
Druhá největší četnost je v případě programů zacházení speciálních. Speciální programy se z velké části stanovují odsouzeným, kteří mají adiktologické poruchy a v souvislosti s nimi páchají, spáchali či je riziko, že budou páchat trestnou činnost. Věznice Bělušice se nachází v Ústeckém kraji, kde nejenom že je vysoká nezaměstnanost, ale také se zde nachází mnoho vyloučených sociálních lokalit, ať už v samotném městě Ústí n. Labem anebo v blízkém okolí věznice, jako je město Most a jeho vyloučená lokalita Chanov či Litvínov se sociálně vyloučenou lokalitou Janov. Z těchto důvodů je podle autora názoru tohoto výzkumu relativně vysoký percentil speciálních programů zacházení, jelikož do věznice Bělušice jsou převážně umisťovány odsouzení s trvalým či přechodným pobytem v Ústeckém kraji a ze zmíněných vyloučených lokalit.

Otázka č. 10: **Myslíte si, že řádně plníte Program zacházení?**

Tabulka 10 - Vyhodnocení otázky č. 10¹⁵³

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	92	77 %
Ne	11	9 %
Snažím se o to	16	14 %

Graf 10 - Vyhodnocení otázky č. 10¹⁵⁴

Při plnění programů zacházení je důležitá vzájemná spolupráce mezi odbornými zaměstnanci a samotnými odsouzenými. Jaký je zájem o plnění programů ukazuje výšečový graf, tedy 77 % odsouzených odpovědělo možnostmi „ano“ a 14 % odsouzených se minimálně snaží plnit program zacházení řádně. V součtu tedy 91 % odsouzených má zájem o plnění programů zacházení a lze předpokládat, že vynakládají dostatečné úsilí k samotné realizaci programů, a to je uspokojivý výsledek.

¹⁵³ Vlastní zdroj.

¹⁵⁴ Vlastní zdroj.

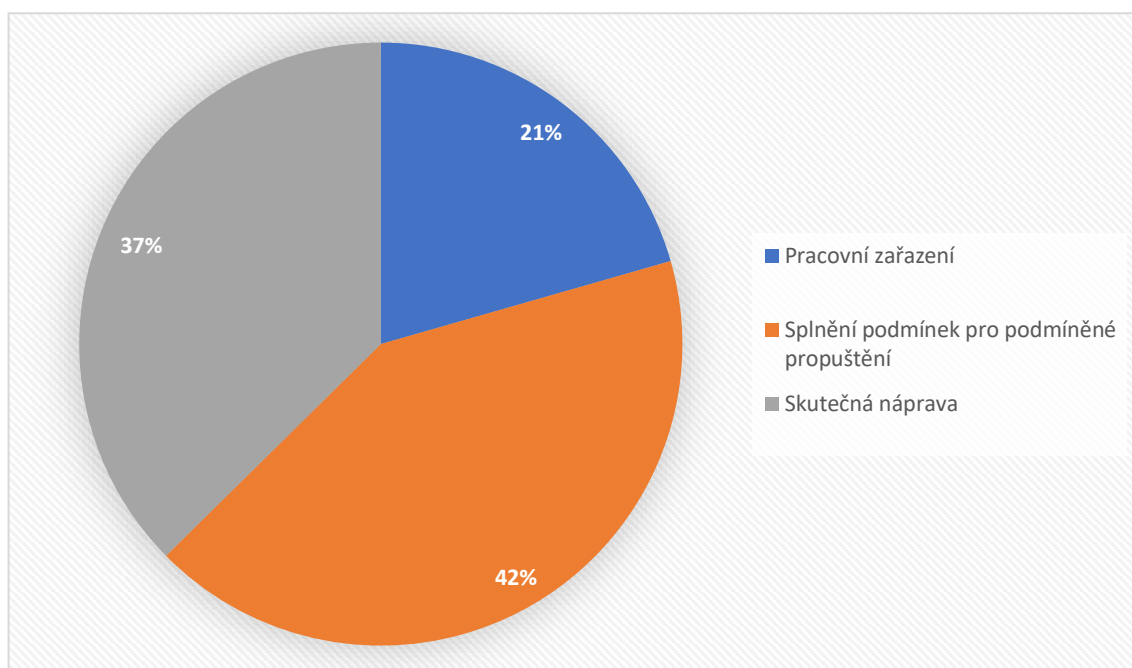
Komparace otázky č. 10 s otázkou č. 18

Odsouzení, kteří odpověděli v otázce č. 10 možností „ano“ anebo „snažím se o to“, jsou motivováni následovně:

Tabulka 11 - Komparace otázky č. 10 s otázkou č. 18¹⁵⁵

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Pracovní zařazení	22	21 %
Splnění podmínek pro podmíněné propuštění	45	42 %
Skutečná náprava	40	37 %

Graf 11 - Komparace otázky č. 10 s otázkou č. 18¹⁵⁶

¹⁵⁵ Vlastní zdroj.

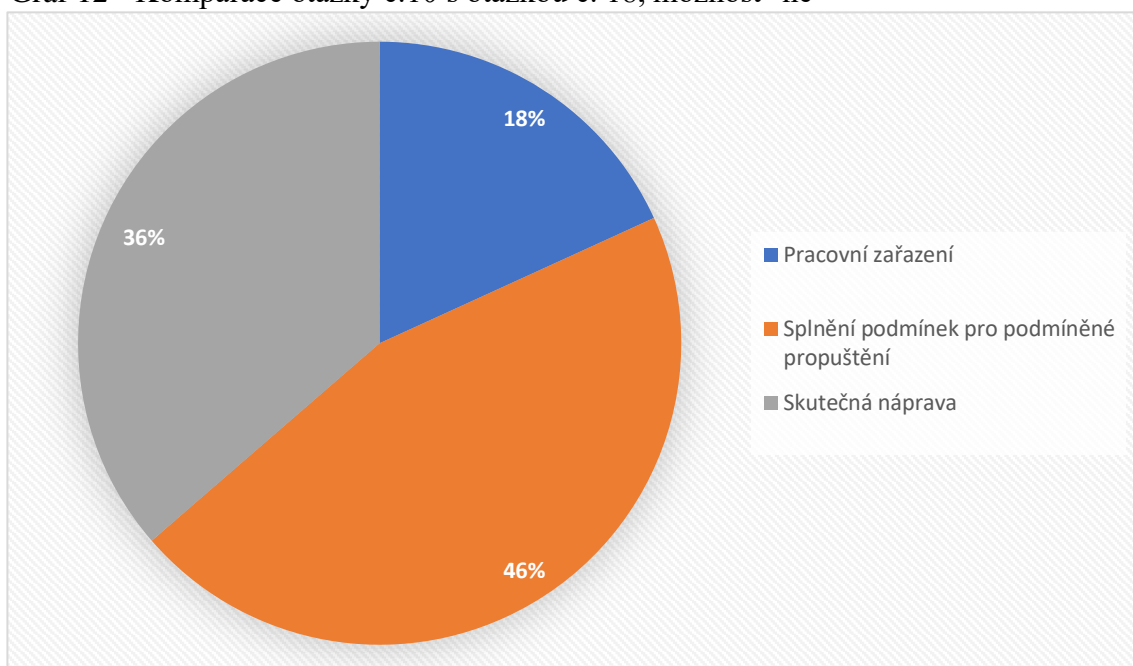
¹⁵⁶ Vlastní zdroj..

Odsouzení, kteří v otázce č. 10 odpověděli možností „ne“, jsou motivováni následovně:

Tabulka 12 - Komparace otázky č. 10 s otázkou č. 18, možnost "ne"¹⁵⁷

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Pracovní zařazení	2	18 %
Splnění podmínek pro podmíněné propuštění	5	46 %
Skutečná náprava	4	36 %

Graf 12 - Komparace otázky č.10 s otázkou č. 18, možnost "ne"¹⁵⁸

Obě komparace, tedy možnosti ano a snažím se o to či možnost ne, jsou defacto totožné. Lze tedy říct, že všichni odsouzení bez ohledu na to, zda si myslí, že plní program zacházení řádně či ne, mají motivaci totožnou. Největší motivací tedy je splnění podmínek pro podmíněné propuštění, čímž se potvrzuje hypotéza č. 3.

¹⁵⁷ Vlastní zdroj.

¹⁵⁸ Vlastní zdroj.

Otázka č. 11: **Jaké aktivity Programu zacházení jste absolvoval?**

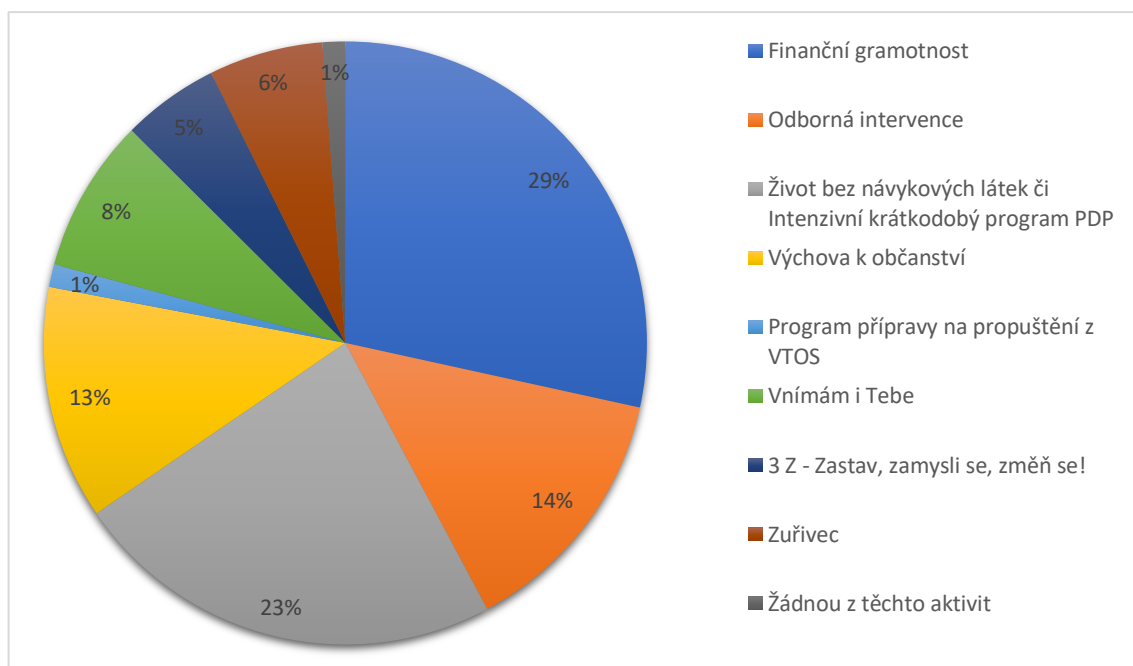
Tabulka 13 - Vyhodnocení otázky č. 11¹⁵⁹

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Finanční gramotnost	93	29 %
Odborná intervence	45	14 %
Život bez návykových látek či Intenzivní krátkodobý program PDP (poradna drogové prevence)	76	23 %
Výchova k občanství	41	13 %
Program přípravy na propuštění z VTOS	4	1 %
Vnímám i Tebe	27	8 %
3 Z – Zastav, zamysli se, změň se!	17	5 %
Zuřivec	20	6 %
Žádnou z těchto aktivit	4	1 %

Graf 13 - Vyhodnocení otázky č. 11

¹⁵⁹ Vlastní zdroj

Graf 14 - Vyhodnocení otázky č. 11¹⁶⁰

Z této otázky je zřejmé, že nejvíce žádané jsou aktivity Finanční gramotnost, Odborná intervence, Život bez návykových látek či Intenzivní krátkodobý program PDP, Výchova k občanství a Vnímám i tebe. Z tohoto je patrné, že se ve věznicích nachází nejvíce odsouzených, kteří spáchali majetkovou trestnou činnost, trestnou činnost pod vlivem omamných a psychotropních látek a odsouzených za násilnou trestnou činnost.

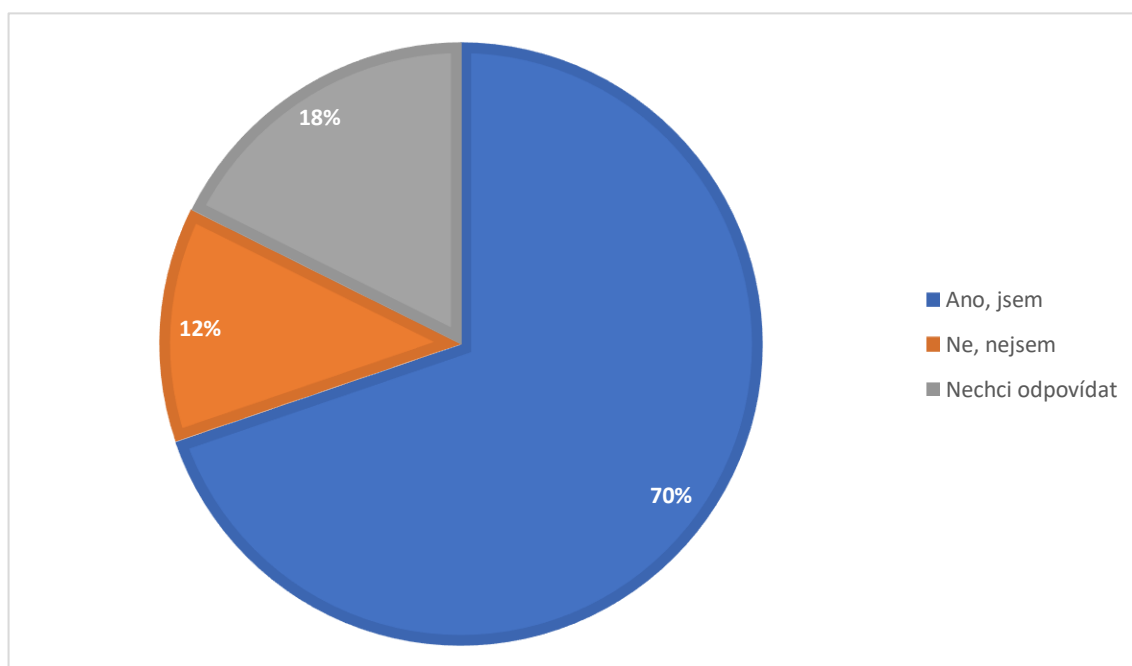
¹⁶⁰ Vlastní zdroj.

Otázka č. 12: **Jste spokojen s realizací aktivit Programu zacházení?**

Tabulka 14 - Vyhodnocení otázky č. 12¹⁶¹

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano, jsem	83	70 %
Ne, nejsem	15	12 %
Nechci odpovídat	21	18 %

Graf 14 - Vyhodnocení otázky č. 12¹⁶²

Podle výsledků je 70 % dotázaných odsouzených spokojeno s realizací programu zacházení, což je dobré a potvrzuje to hypotézu č. 4. Víceméně 18 % odsouzených nechce odpovídat a 12 % odsouzených spokojeno není, je tedy co zlepšovat, což upřesní rozbor dalších otázek a následné vyhodnocení celého dotazníkového šetření.

¹⁶¹ Vlastní zdroj.

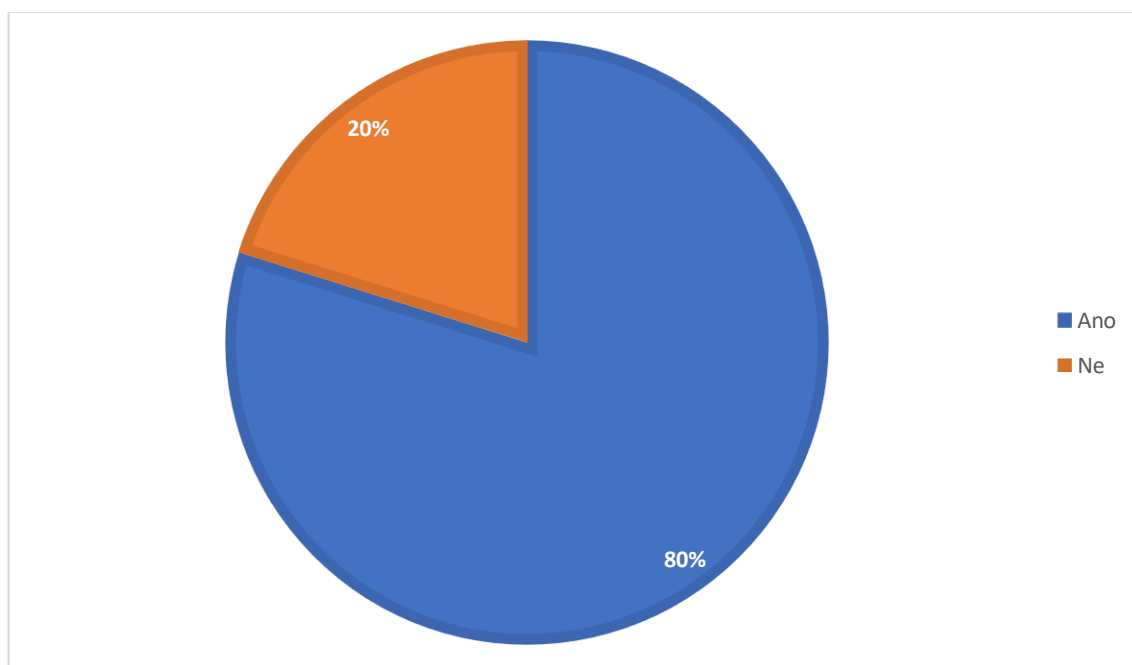
¹⁶² Vlastní zdroj.

Otázka č. 13: **Aktivity Programu zacházení jsou spíše skupinové. Vyhovuje Vám tato forma realizace?**

Tabulka 15 - Vyhodnocení otázky č. 13¹⁶³

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	95	80 %
Ne	24	20 %

Graf 15 - Vyhodnocení otázky č. 13¹⁶⁴

Po sečtení odpovědí zjistíme, že 80 % odsouzených vyhovuje skupinová realizace programu zacházení, ale v otázce č. 14 „Pokud Vám skupinové aktivity nevyhovují, tak z jakého důvodu?“ odpovědělo velké množství odsouzených, i přestože odpověděli v otázce č. 13 „ano“. Je tedy přímo žádoucí, aby byl proveden hlubší rozbor u těch odsouzených, kteří odpověděli „ano“ a z tohoto důvodu bude tato otázka porovnána s otázkou č. 14.

¹⁶³ Vlastní zdroj.

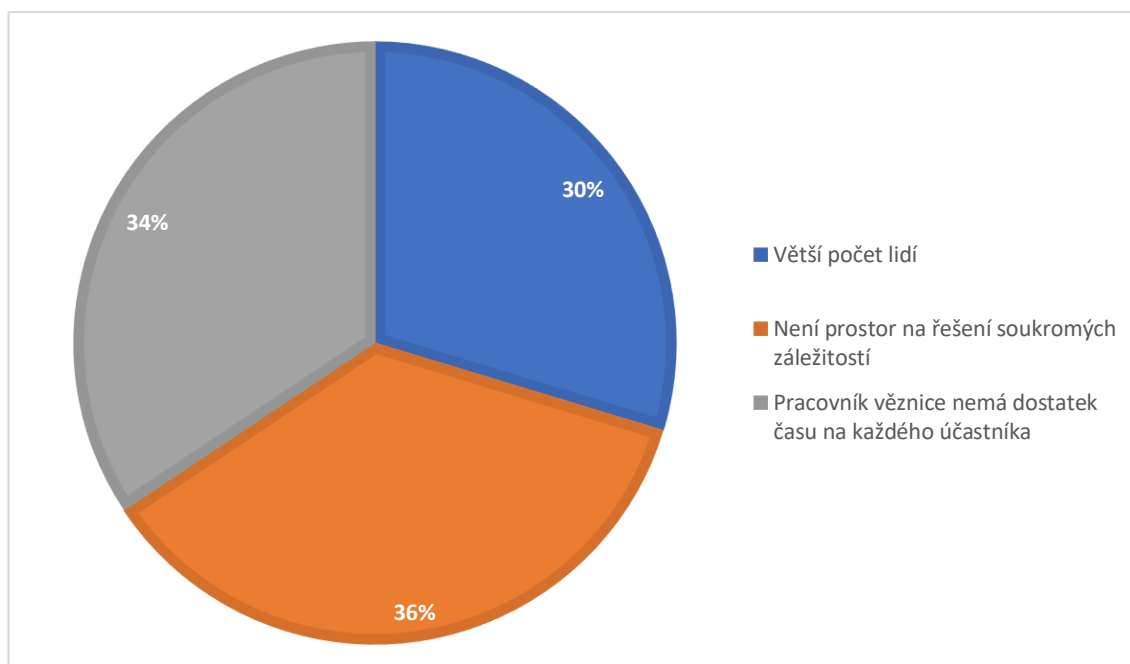
¹⁶⁴ Vlastní zdroj.

Komparace otázky č. 13 s otázkou č. 14

Tabulka 16 - Komparace otázky č. 13 s otázkou č. 14¹⁶⁵

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Větší počet lidí	19	30 %
Není prostor na řešení soukromých záležitostí	23	36 %
Pracovník věznice nemá dostatek času na každého účastníka	22	34 %

Graf 16 - Komparace otázky č. 13 s otázkou č. 14¹⁶⁶

Odsouzení, kteří sice jsou spokojeni s realizací skupinových aktivit i přesto uvádějí určité nedostatky v této realizaci. Po vyhodnocení grafu zjistíme, že percentil je defacto vyrovnaný a lze tedy mít za to, že na skupinových aktivitách je velký počet odsouzených, což způsobuje další komplikace, tedy: není prostor na řešení soukromých záležitostí a pracovník věznice nemá dostatek času na každého účastníka.

¹⁶⁵ Vlastní zdroj.

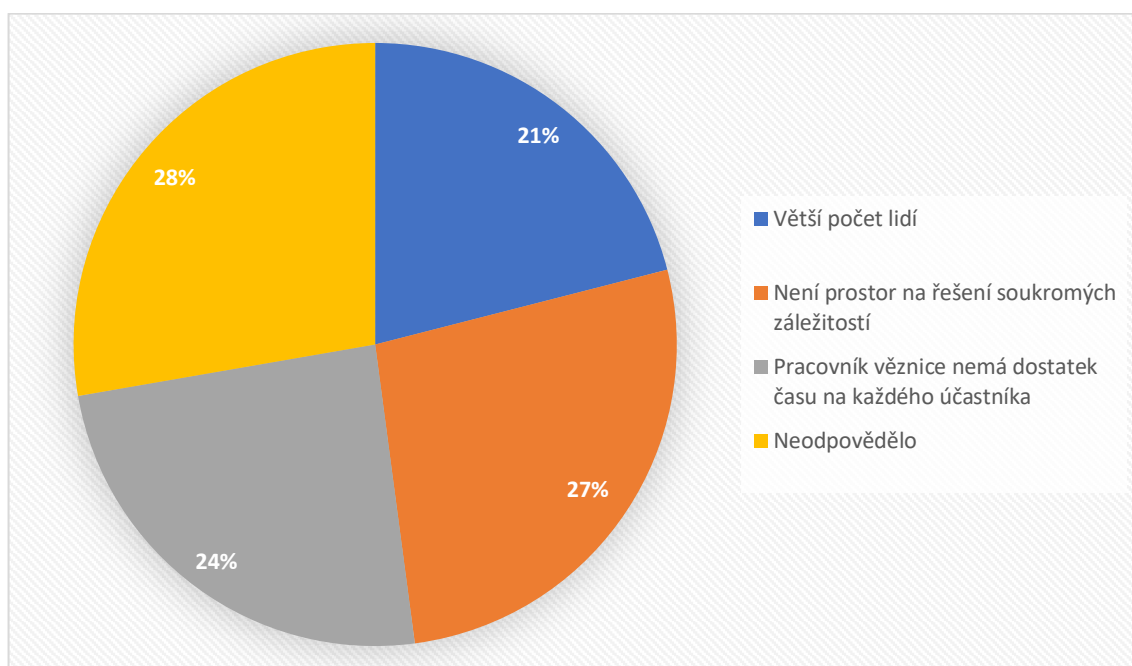
¹⁶⁶ Vlastní zdroj.

Otázka č. 14: **Pokud Vám skupinové aktivity nevyhovují, tak z jakého důvodu?**

Tabulka 17 - Vyhodnocení otázky č. 14¹⁶⁷

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Větší počet lidí	25	21 %
Není prostor na řešení soukromých záležitostí	32	27 %
Pracovník věznice nemá dostatek času na každého účastníka	29	24 %
Neodpovědělo	33	X

Graf 17 - Vyhodnocení otázky č. 14¹⁶⁸

Graf odpovídá na otázku: „Z jakého důvodu Vám nevyhovují skupinové aktivity?“ případně v souvislosti s otázkou č. 13 lze mít obecně za to, že odpovídá v širším pojetí „Co by šlo zlepšit v rámci realizace programu?“. Tento graf je rovněž, jako graf č. 16 vyrovnaný a potvrzuje se tím tedy i závěr z předchozí komparace, tj.:

¹⁶⁷ Vlastní zdroj.

¹⁶⁸ Vlastní zdroj.

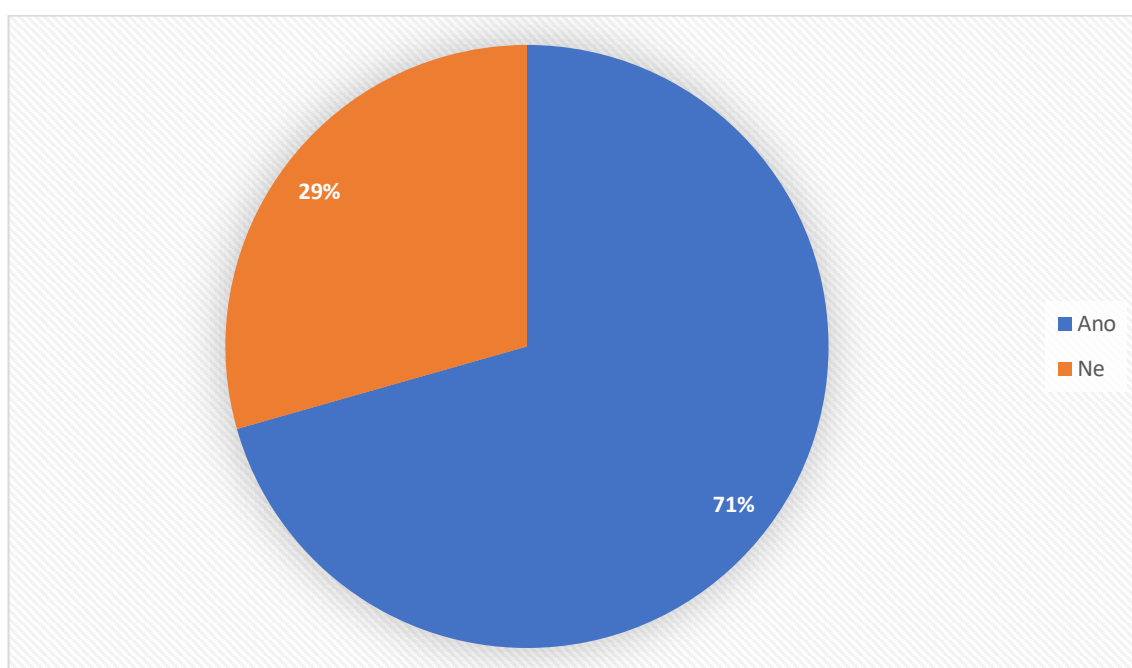
„Skupinových aktivit se účastní velký počet lidí a pracovníkům tím tedy nemá prostor na jednotlivé účastníky a řešení jejich soukromých záležitostí“.

Otázka č. 15: Měl byste zájem i o individuální aktivity Programu zacházení?

Tabulka 18 - Vyhodnocení otázky č. 15¹⁶⁹

Možnost	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	84	71 %
Ne	35	29 %

Graf 18 - Vyhodnocení otázky č. 15¹⁷⁰

Výsledek grafu nám potvrzuje hypotézu č. 2, tzn, že velké množství odsouzených má zájem o individuální aktivity, a to i přestože v otázce č. 13 odpovědělo 80 % odsouzených: „ano vyhovuje nám skupinové zacházení“. Výsledek tedy potvrzuje tvrzení komparace otázek č. 10 a 18, lze tedy mít za to, že ačkoliv jsou skupinové aktivity pro odsouzené přínosem, tak by i přesto v některých otázkách preferovali individuální formu aktivit, proč, to se dozvíme z výsledků otázky č. 16.

¹⁶⁹ Vlastní zdroj.

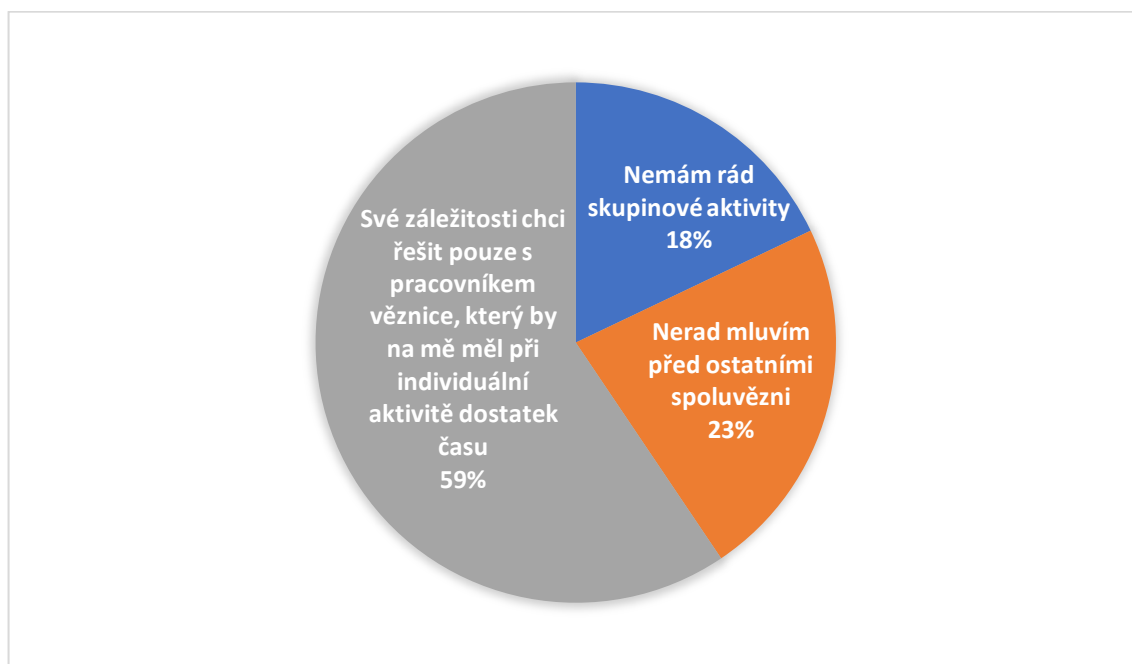
¹⁷⁰ Vlastní zdroj.

Otázka č. 16: **Pokud byste měl zájem i o individuální aktivity Programu zacházení, tak z jakého důvodu?**

Tabulka 19 - Vyhodnocení otázky č. 16¹⁷¹

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nemám rád skupinové aktivity	19	18 %
Nerad mluvím před ostatními spoluvězni	24	23 %
Své záležitosti chci řešit pouze s pracovníkem věznice, který by na mě měl při individuální aktivitě dostatek času	63	59 %

Graf 19 - Vyhodnocení otázky č. 16¹⁷²

¹⁷¹ Vlastní zdroj.

¹⁷² Vlastní zdroj.

Po vyhodnocení tohoto šetření bychom měli znát odpověď na otázku: „proč by odsouzení preferovali individuální zacházení?“. Velké množství, konkrétně tedy 59 % odsouzených odpovědělo, že by své záležitosti chtěli řešit pouze s pracovníkem věznice, který by na ně měl dostatek času. To potvrzuje nejenom fakt, že na skupinových aktivitách je velké množství odsouzených, ale i že odborní zaměstnanci mají v kompetenci příliš mnoho odsouzených.

Další nejčastější možností je „nerad mluvím před ostatními spoluvězni“, což navazuje na předchozí možnost „C“. Soukromé záležitosti, zejména ty citlivé pochopitelně každý radši řeší v určité individualitě. Lze mít samozřejmě i za to, že někteří pociťují stud, protože některým věcem nerozumějí a stydí se tak pokládat dotazy.

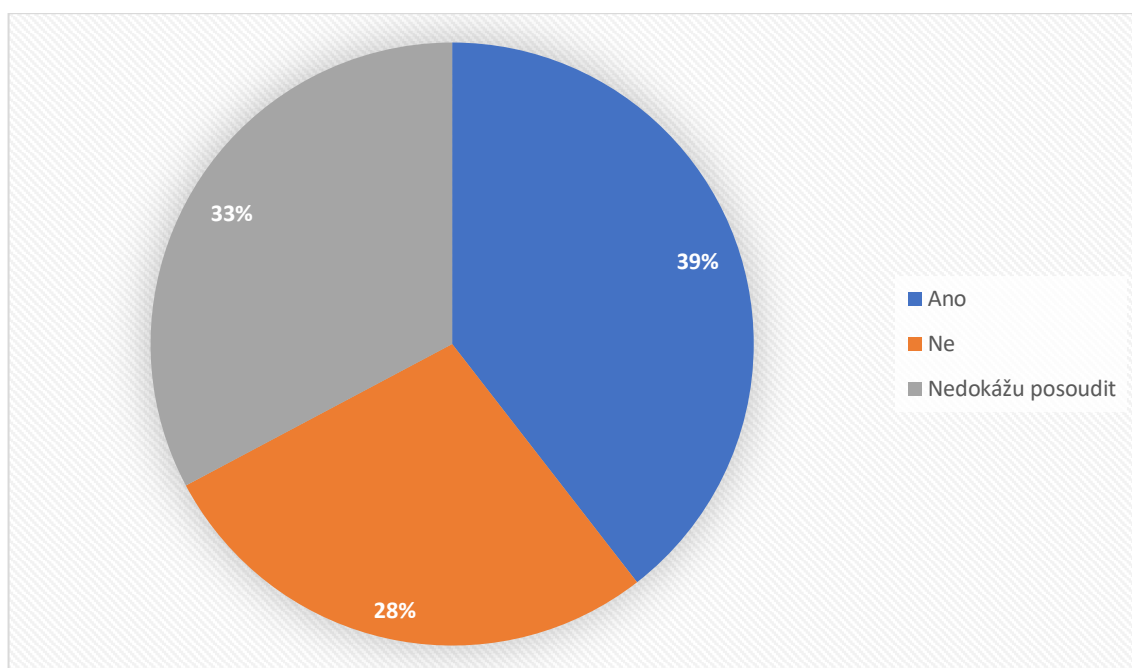
Nejméně početní skupinou byla možnost „A“, tedy 18 % vysloveně nemá rádo skupinové aktivity. Celkové vyhodnocení této otázky potvrzuje již ta předchozí tvrzení, tedy, že na skupinových aktivitách je velké množství odsouzených, kdy není prostor ani vhodná příležitost na řešení soukromých záležitostí, a to ať už z hlediska času anebo dokonce studu.

Otázka č. 17: **Myslíte si, že Vás plnění Programu zacházení dokáže změnit?**

Tabulka 20 - Vyhodnocení otázky č. 17¹⁷³

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	47	39 %
Ne	33	28 %
Nedokážu posoudit	39	33 %

Graf 20 – Vyhodnocení otázky č. 17¹⁷⁴

Po vyhodnocení grafu zjistíme, že tato otázka je velice diskutabilní, jelikož graf je relativně vyvážený. Uspokojující je, že nejvíce dotázaných, tedy 39 % věří, že je plnění programu zacházení dokáže změnit. Podle názoru autora je 39 % málo, což se dá odůvodnit již uvedenou recidivou, která nám v případě vyhodnocení otázky č. 3 činila 59 % a při komparaci otázek č. 4 a 1 vycházela na 47 %, jelikož odsouzení, kteří jsou ve VTOS opakovaně jsou již prizonizovaní či frustrovaní a těmto aktivitám jednoduše nevěří. Více uspokojující je, že 33 % nedokáže posoudit tzn. spojíme-li možnost „A“ a „C“ měli bychom výsledek 72 %, ale možnost „C“ zůstává bohužel neutrální.

¹⁷³ Vlastní zdroj.

¹⁷⁴ Vlastní zdroj.

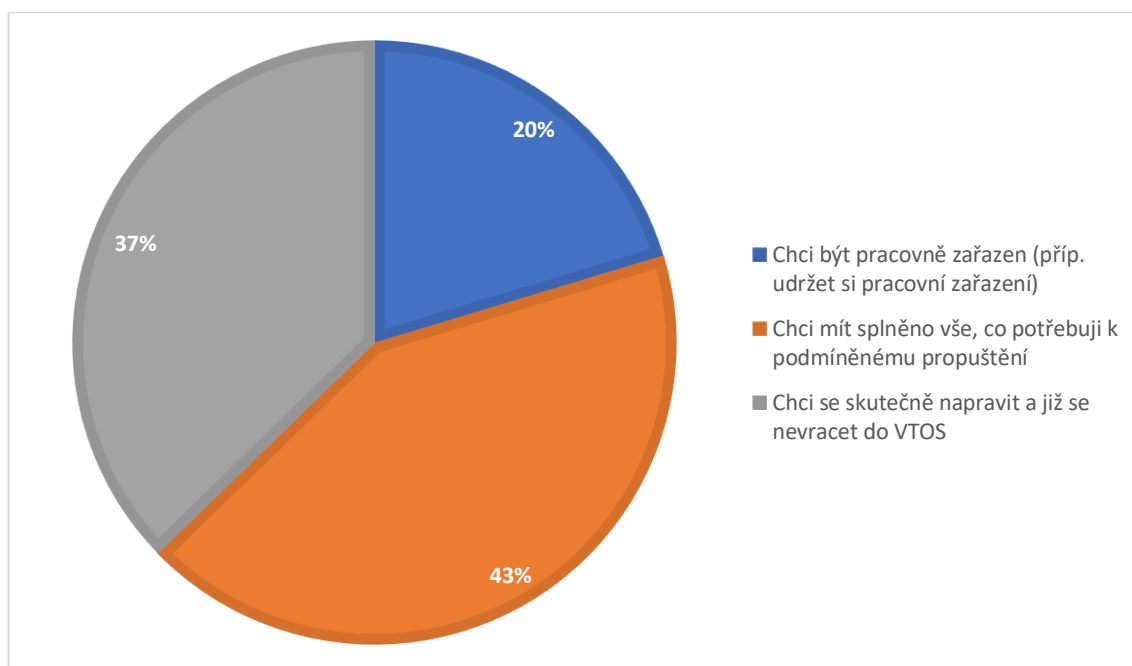
Přihlédneme-li na možnost „B“, která činí pouze 28 %, což se dá přirovnat k výsledkům z otázek č. 12, 13 a 15, kdy v jedné defacto 30 % není spokojeno s realizací programů, v další 20 % odpovědělo, že skupinové aktivity nejsou vyhovující a ve třetí 28 % nemá zájem o individuální aktivity. Výsledek těchto 28 % je tedy spíše způsobený nezájmem o samotný program zacházení či případnou nápravu sama sebe.

Otázka č. 18: Jaká je Vaše motivace při plnění Programu zacházení?

Tabulka 21 - Vyhodnocení otázky č. 18¹⁷⁵

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Chci být pracovně zařazen (příp. udržet si pracovní zařazení)	24	20 %
Chci mít splněno vše, co potřebuji k podmíněnému propuštění	50	43 %
Chci se skutečně napravit a již se ne vracet do VTOS	44	37 %

Graf 21 - Vyhodnocení otázky č. 18¹⁷⁶

Tato otázka již byla komparována při otázce č. 10, kde obě možnosti vyšly defacto totožně, tedy stejně jako tady. Nejméně motivuje pracovní zařazení, poté skutečná

¹⁷⁵ Vlastní zdroj.

¹⁷⁶ Vlastní zdroj.

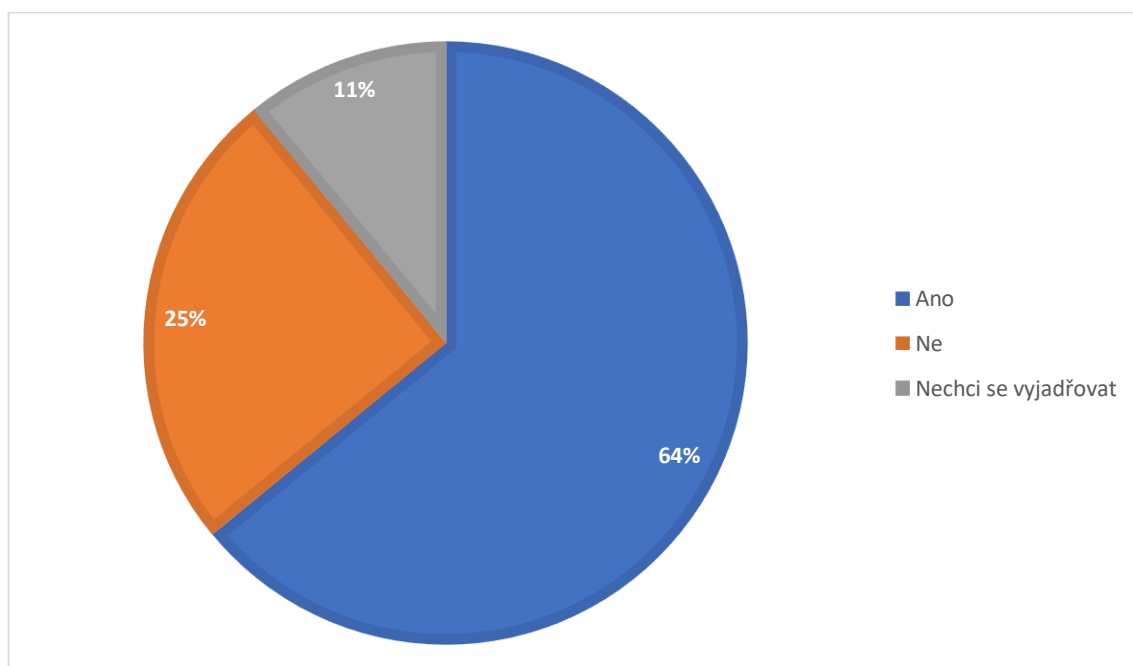
náprava a nejvíce motivující je podmíněné propuštění. Potvrzuje nám to tedy i hypotézu č. 3.

Otázka č. 19: **Myslíte si, že je spolupráce se zaměstnanci VS ČR při plnění Programu zacházení dostatečná?**

Tabulka 22 - Vyhodnocení otázky č. 19¹⁷⁷

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Ano	69	64 %
Ne	26	25 %
Nechci se vyjadřovat	24	11 %

Graf 22 - Vyhodnocení otázky č. 19¹⁷⁸

V případě této otázky si 64 % odsouzených myslí, že je spolupráce se zaměstnanci VS ČR dostatečná. Vrátime-li se k předchozím šetřením, kde byly zjištěny určité nedostatky, např.: „Skupinových aktivitu se účastní velký počet lidí a pracovníkům tím tedy nemá prostor na jednotlivé účastníky a řešení jejich soukromých záležitostí“, lze říci, že se tyto nedostatky více utvrzují, jelikož uspokojivější by bylo, kdyby výsledek byl nejméně 90 %. Výsledek ovšem není katastrofální, lze mít za to, že zaměstnanci vynakládají

¹⁷⁷ Vlastní zdroj.

¹⁷⁸ Vlastní zdroj.

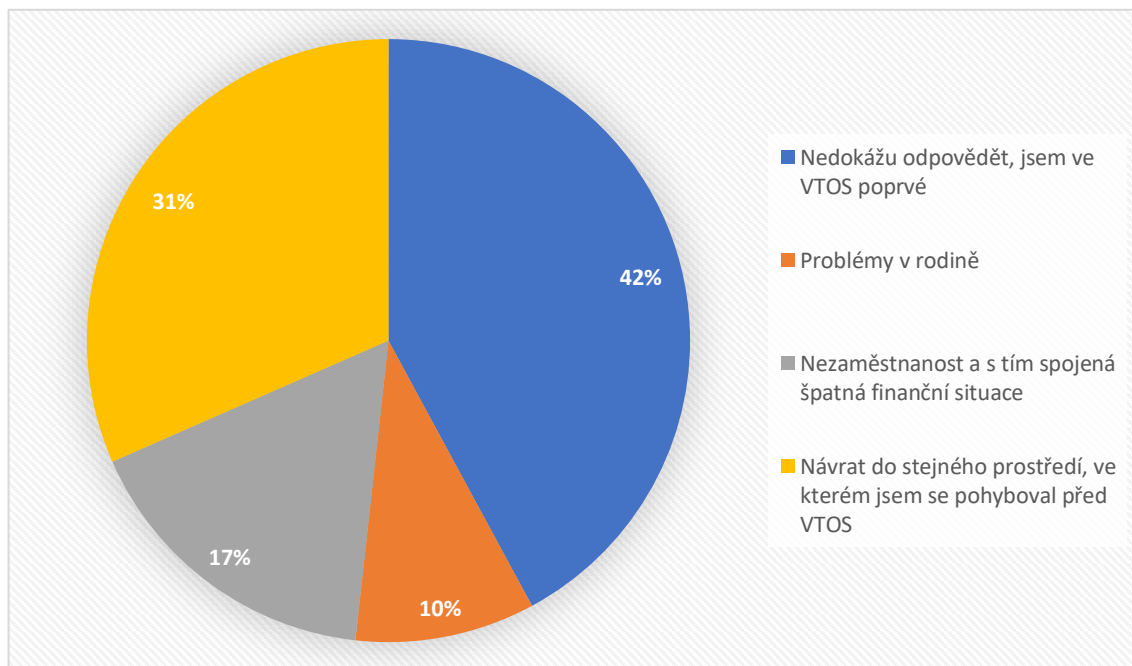
dostatečné úsilí o účelnou realizaci programu zacházení, ale vzhledem k velkému počtu odsouzených nelze dosáhnout kvalitních výsledků.

Otázka č. 20: Co Vás přimělo po prvním propuštění z VTOS opětovně páchat trestnou činnost?

Tabulka 23 - Vyhodnocení otázky č. 20¹⁷⁹

Možnosti	Absolutní četnost	Relativní četnost
Nedokážu odpovědět, jsem ve VTOS poprvé	48	42 %
Problémy v rodině	11	10 %
Nezaměstnanost a s tím spojená špatná finanční situace	19	12 %
Návrat do stejného prostředí, ve kterém jsem se pohyboval před VTOS	36	31 %

Graf 23 - Vyhodnocení otázky č. 20¹⁸⁰

¹⁷⁹ Vlastní zdroj.

¹⁸⁰ Vlastní zdroj.

V případě této otázky je rozdíl 1 % při porovnání možnosti „A“ s otázkou č. 3 (Po kolikáté jste ve VTOS?), což je nepatrné a otázka č. 3 je tím tedy potvrzena. Největší četnost měla možnost „D“, rovněž jako při komparaci s otázkou č. 3 a druhou největší četnost měla možnost „C“.

Tyto dvě možnosti lze vysvětlit stejně jako v otázce č. 9, tedy že věznice se nachází nejenom v Ústeckém kraji, ale také v blízkosti sociálně vyloučených lokalit, kde je zvýšený výskyt osob s adiktologickou poruchou či osob bez zaměstnání.

Možnost „C“: Vzhledem k tomu, že se Věznice Bělušice nachází v Ústeckém kraji, kde je podle českého statistického úřadu nezaměstnanost ke dni 28.2.2023 5,79 %, tj. největší z celé ČR.

6.5 Vyvození závěru z celého dotazníkového šetření

Dotazníkové šetření je objektivní, jelikož se ho účastnili nejenom odsouzení napříč každé věkové hranice, ale i odsouzení napříč každého vzdělání, tedy od nedokončené základní školy až po dostudovanou školu vysokou, čímž je názor na program zacházení dobře zastoupen. V rámci dotazníkového šetření můžeme říci, že odsouzení s nedokončeným základním vzděláním se do VTOS vracejí více oproti odsouzeným se vzděláním dokončeným, ale s narůstajícím vzděláním procentuální rozdíl klesá. Celkově však závěr potvrzuje recidivu podle statistické ročenky VS ČR za rok 2021, která činí 65 %, tedy jen o 6 % vyšší, což je vzhledem k počtu odsouzených přijatelné.¹⁸¹ Osoby se nejvíce do VTOS vracejí kvůli návratu po propuštění do stejného prostředí, ve kterém se pohybovali před prvním uvězněním.

Pro realizaci programu zacházení jsou ve věznici Bělušice zajištěny veškeré potřebné podmínky, konkrétně tedy odkazovaná bezpečnost, jak již bylo uvedeno dle L. Dirgy. Většina odsouzených ví, co je to program zacházení, k čemu slouží a jaký jim samotným byl přiřazený, mají zájem o jeho plnění, nejvíce však kvůli splnění podmínek pro podmíněné propuštění. Věznice má rovněž dobře zajištěné pracovní příležitosti pro odsouzené a má tak možnost větší část odsouzených být pracovním zařazena a učit se tak pracovním návykům, případně v zaměstnání dále pokračovat po propuštění.

¹⁸¹ Vězeňská služba České republiky, *Statistická ročenka 2021* [online]. [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf> s 123.

Větší část odsouzených je s realizací programů zacházení spokojena, a dokonce jsou i spokojeni se skupinovou formou, ale i přesto uvádějí určité nedostatky, kvůli kterým by raději formu individuální. Velký nedostatek při skupinových aktivitách je, že pro jednotlivé odsouzené není dostatek času a nemohou tak řešit své záležitosti individuálně, a to i přes veškerou snahu odborných zaměstnanců, s jejichž spoluprací je většina odsouzených spokojena. Nedostatky při realizaci aktivit, jak již bylo zmíněno v úvodu, jsou způsobeny nejenom velkým počtem odsouzených, ale také nedostatkem odborného personálu k poměru počtu odsouzených. Toto tvrzení potvrzuje rovněž statistická ročenka za rok 2021, viz obrázek 1.

Obrázek 1 – Vývoj stavu vězňených osob za rok 2021 ve věznici Bělušice¹⁸²

8.1.4 Vývoj stavů vězňených osob a ubytovacích kapacit po jednotlivých věznicích

8.1.4.1 Věznice Bělušice

2021	Kapacita	Stav
	odsouzení	odsouzení
leden	578	611
únor	578	610
březen	578	598
duben	578	576
květen	578	568
červen	578	592
červenec	578	579
srpen	578	605
září	578	608
říjen	578	600
listopad	578	591
prosinec	578	550
Průměrný denní stav v roce 2021		594,80

	k 31. 12. 2020	k 31. 12. 2021
kapacita	578	578
stav	642	550

¹⁸² Vězeňská služba České republiky, *Statistická ročenka 2021* [online]. [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf> s 79.

6.6 Návrh opatření ke zjištěným nedostatkům

Zjištěné nedostatky:

1. Příliš mnoho odsouzených k VTOS ve věku 18 – 25 se do výkonu vrací, a to z důvodu, že se po propuštění vrátil do stejného prostředí, ve kterém se pohyboval před VTOS.
2. ¼ odsouzených je nebo byla ve VTOS šikanována.
3. Znalost významu programu zacházení potvrdilo 89 % odsouzených.
4. Spokojeno s realizací aktivit Programu zacházení a spoluprací se zaměstnanci je cca 70 % odsouzených.
5. Skupinové aktivity jsou sice vyhovující, ale mají své nedostatky, kvůli kterým by bylo vhodné realizovat více individuálních aktivit.
6. Odborný zaměstnanec nemá dostatek času na jednotlivé odsouzené.

Návrh opatření k nedostatku č. 1: Je zapotřebí věnovat zvýšenou intervenci u vězňů, kteří jsou ve VTOS poprvé, a to ve věku 18 – 25. Je žádoucí naučit je správným hodnotám a uznávání autorit. Podle možnosti s ohledem na trestnou činnost, pro kterou byli odsouzeni je důležité je pracovním zařadit, aby se naučili pracovním návykům a našli tak uplatnění i po propuštění. V rámci pracovního zařazení ve VTOS je možnost si naspořit nemalý finanční obnos, se kterým by se mohlo předejít návratu do stejného prostředí, jelikož ve spolupráci se sociálním pracovníkem je možné zajistit jiné bydlení po propuštění. Názor zpracovatele této práce je: „U odsouzených, kteří z VTOS odchází s jistotou zaměstnání a bydlení, je rapidně menší riziko znovu propadnutí.“

Návrh k opatření k nedostatku č. 2: Ve věznici Bělušice je vždy pouze jeden dozorce na každé ubytovně, který během pracovního dne zajišťuje mnoho potřebných úkonů, jako je realizace vycházek či výdej stravy, čímž nemá čas na to nejpodstatnější, tedy zajišťovat pořádek a bezpečnost ve vnitřních prostorách věznice. Vhodné by bylo, aby na každé ubytovně byli permanentně dva dozorcí, kdy by vždy jeden z nich měl na starost dané vnitřní prostory ubytovny, a druhý by zajišťoval ostatní potřebné úkony (strava, vycházky aj.). Dozorcí by tím měli mnohem větší přehled o vytypovaných osobách, které jsou zařazeny pod označením MON, tedy jako možný objekt násilí, čímž by se předešlo fyzickým útokům mezi odsouzenými či jiné podobné šikaně, což by vedlo ke zvýšení bezpečnosti a tím spojenou lepší realizací programů zacházení.

Návrh opatření k nedostatku č. 3 – 6: Tyto nedostatky mají společné jedno, a to zavést více individuálních aktivit, i na úkor omezení těch skupinových. Vhodné by bylo vytvořit ucelené dotazníky, které by samozřejmě nebyly anonymní, kde by odsouzený mohl vyjádřit, z jakého důvodu by měl zájem o individuální aktivitu. Odpovědný zaměstnanec by dotazníky poté rozřadil podle důležitosti na úkor čehož by začal s postupnou realizací individuálních sezení. Dále je žádoucí odsouzené intenzivně informovat o programu zacházení, apelovat, aby jej nebrali na lehkou váhu a objasnit jim cíl, který je pro ně důležitý. Rovněž je důležité rozšířit řady odborných zaměstnanců a zmenšit tak nepoměr mezi odsouzenými a odbornými zaměstnanci, čímž by se prohloubilo intenzivní zacházení a odborní zaměstnanci by měli větší přehled, čímž by se odbouraly výše zmíněné nedostatky.

Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce bylo zmapovat kvalitu programů zacházení ve věznici Bělušice, a to za pomoci vytvoření dotazníkového šetření, jehož cílem byli odsouzení ve zmíněné věznici. Vedlejším cílem práce bylo, v případě zjištění nedostatků navrhnout opatření, která by vedla ke zlepšení stávajících programů zacházení s odsouzenými.

V rámci teoretické části bakalářské práce byly charakterizovány základní úkoly Vězeňské služby, které je důležité plnit nejen pro realizování programů zacházení. Stručně byla objasněna organizační struktura, kde je ucelená charakteristika nejzákladnějších organizačních jednotek, tedy: vazební věznice, věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence. Poměrně větší část teoretické práce se věnuje samotným subjektům vězeňského systému, kde je důležitá charakteristika uvedeného personálu, který má přímý vliv na realizaci programů zacházení. Největší část teoretické práce je věnována odborným termínům týkající se realizace programů zacházení, tedy: resocializace odsouzených, intervenční zacházení, hodnocení kriminogenních rizik za pomoci Českého nástroje SARPO a v konečném výsledku samotnými programy zacházení s vězni. Teoretická část je podle autora velice důležitá pro samotnou laickou veřejnost, která si po přečtení bude schopna udělat vlastní obrázek o světě, který se může lehce dotknout jakéhokoliv člověka.

Pro splnění hlavního a vedlejšího cíle bakalářské práce byl analyzován zmíněný dotazník adresovaný odsouzeným ve věznici Bělušice, na jehož základě byly zjištěny určité nedostatky, které následně byly rozepsány vč. Podrobného popisu opatření, která by měla vést ke zlepšení stávající realizace programů zacházení s odsouzenými. Praktická část je významná přínosnou kritikou, která je důležitá pro zkvalitnění nejdůležitějšího bodu této práce, a to: „Realizace programu zacházení s odsouzenými ve věznici Bělušice“.

Na úplný závěr této bakalářské práce lze uvést, že cíl bakalářské práce byl splněn.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLNEROVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2020. 436 s. ISBN 978-80-246-4461-5.
2. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Forenzní psychologie*. 2. upravené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2009. 439 s. ISBN 978-80-7380-213-4.
3. DIRGA, Lukáš. *Humanizace českého vězeňství očima jeho aktérů*. 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Polypress s.r.o., 2020. 184 s. ISBN 978-80-261-0848-1.
4. DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ. *České vězeňství*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021. 456 s. ISBN 978-80-7676-066-0.
5. HANUŠ, Bohuslav. *Primární základy penologie*. 1. vyd. Praha: Vysoká škola Jana Amose Komenského s.r.o., 2005. 95 s. ISBN 80-86723-14-3
6. JANDOUREK, Jan. *Průvodce sociologií*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008. 208 s. ISBN 978-80-247-2397-6
7. JANDOUREK, Jan. *Sociologie zločinu: proč lidé vraždí a jezdí načerno*. 1. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2011. 175 s. ISBN 978-80-262-0026-0
8. JELÍNEK, Jiří a kolektiv. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 4. vyd. Praha: Leges, 2013. 1216 s. ISBN 978-80-87576-69-4.
9. KLÍMA, Karel a kolektiv. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 144 s. ISBN 978-80-7380-140-3.
10. KOMBЕРЕC, Petr. *Jak přežít (český) kriminál: praktické rady pro vězně, a nejen jejich blízké*. 1. vyd. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2021. 195 s. ISBN 978-80-7553-880-2.
11. MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku*. 1. vyd. Tišnov: SURSUM, 2003. 129 s. ISBN 80-7323-062-3.
12. MALÁ, Drahomíra. *Vězeňství po česku II., aneb, Jak to Kula ve vězeňství koulí*. 1. vyd. Blansko: Duha Press, 2009. 88 s. ISBN 978-80-87061-36-7.
13. MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2008.
14. PILKNEROVÁ, Inka. *Manuál pro vězně aneb Vše, co potřebujete vědět o životě za mřížemi*. 1. vyd. Praha: powerprint, 2020. 65 s. ISBN 978-80-7568-189-8

15. PINEROVÁ, Klára, Michal LOUČ a Kristýna BUŠKOVÁ. *Vězení jako zrcadlo společnosti: nerovný souboj vědy, politiky a humanity 1965-1992*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2021. 477 s. ISBN 978-80-246-4926-9.
16. RIEGER, Zdeněk. *Návrat k rodině a domů*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 106 s. ISBN 978-80-7367-544-8.
17. TOMEK, Prokop. *Dvě studie o československém vězeňství 1948-1989: vývoj systému agenturní činnosti ve vězeňských zařízeních československého komunistického režimu 1948-1989: budování a vývoj věznic StB v období 1948-1952*. 1. vyd. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2000. 86 s. ISBN 80-902885-0-2.

Elektronické zdroje

1. Historická penologie, časopis Institutu vzdělávání – Kabinetu dokumentace a historie VS ČR pro historickou penologii, II/2003 [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: http://forumhistoriae.sk/sites/default/files/hp_02_03.pdf
2. KROUPA, Ondřej. Vnitřní řád pro odsouzené věznice Bělušice [online]. Aprobováno Generální ředitelství České republiky, 2020. [cit. 2022-10-04]. Dostupné z <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/belusice/ostatni/vrv-od-01102020.pdf>
3. Reakce Vězeňské služby ČR na OVM 19.12.2021. Vězeňská služba České republiky [online]. [cit. 2022-11-03]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/clanky/detail/reakce-vezenske-sluzby-cr-na-ovm-19-12-2021>
4. Vězeňská služba České republiky, Statistická ročenka 2021 [online]. [cit. 2023-03-21]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2021.pdf>
5. Vězeňská služba České republiky, Věznice Bělušice základní informace, [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-belusice/sekce/zakladni-informace>
6. Tajný rozkaz ministra vnitra číslo 91 z roku 1955, řád pro nápravně pracovní tábory MV [online]. [cit. 2022-11-26]. Dostupné z: https://www.ibadatelna.cz/data/pdf/badatelna/1955/TRMV_1955_91.pdf

Legislativní dokumenty

1. Zákon č. 555/1992 o Vězeňské a justiční strážci České republiky
2. Zákon č. 169/1999 o výkonu trestu odnětí svobody
3. Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby
4. Zákon č. 186/1992 Sb., o služebním poměru příslušníků Policie České republiky
5. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
6. Zákon č. 361/2003Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů

Seznam zkratk

GLM – Standardizovaný program zacházení, z anglického překladu: „Good Lives Mood“ tj., model dobrého života.

GREPP – Střednědobý český reedukační program zaměřený na práci s vinou a práci s pachateli odsouzenými za trestné činy spáchané na dětech.

GREPP2 – Dlouhodobý český reedukační program zaměřený na práci s vinou a práci s pachateli odsouzenými za trestné činy spáchané na dětech.

KEMP – Kognitivně emocionálně motivační program zacházení.

MON – možný objekt násilí

MV – Ministerstvo vnitra

NPT – Nápravně pracovní tábor

NVS – Nápravně výchovná skupina

NVÚ – Nápravně výchovný ústav

Ods. - Odsouzený

OPaS – Oddělení prevence a stížností

SARPO – Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených

SARPO – M - Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených - Minimální

SARPO – Z - Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených - Základní

SARPO – R - Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených - Rozšířená

ÚNZ – Útvar nápravných zařízení

VIT – Standardizovaný program zacházení, z anglického překladu Victim Impact Training tj., Vnímám i tebe

VOVT – Vedoucí oddělení výkonu trestu

VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

VV – Vazební věznice

ZD – Zabezpečovací detence

Seznam tabulek, obrázků grafů

Seznam tabulek a obrázků

- Obrázek č. 1: Vývoj stavu vězňených osob za rok 2021 ve věznici Bělušice
- Tabulka č. 1: Vyhodnocení otázky č. 1
- Tabulka č. 2: Vyhodnocení otázky č. 2
- Tabulka č. 3: Vyhodnocení otázky č. 3
- Tabulka č. 4: Vyhodnocení otázky č. 4
- Tabulka č. 5: Vyhodnocení otázky č. 5
- Tabulka č. 6: Vyhodnocení otázky č. 6
- Tabulka č. 7: Vyhodnocení otázky č. 7
- Tabulka č. 8: Vyhodnocení otázky č. 8
- Tabulka č. 9: Vyhodnocení otázky č. 9
- Tabulka č. 10: Vyhodnocení otázky č. 10
- Tabulka č. 11: Komparace otázky č. 10 s otázkou č. 18
- Tabulka č. 12: Komparace otázky č. 10 s otázkou č. 18, možnost „ne“
- Tabulka č. 13: Vyhodnocení otázky č. 11
- Tabulka č. 14: Vyhodnocení otázky č. 12
- Tabulka č. 15: Vyhodnocení otázky č. 13
- Tabulka č. 16: Komparace otázky č. 13 s otázkou č. 14
- Tabulka č. 17: Vyhodnocení otázky č. 14
- Tabulka č. 18: Vyhodnocení otázky č. 15
- Tabulka č. 19: Vyhodnocení otázky č. 16
- Tabulka č. 20: Vyhodnocení otázky č. 17
- Tabulka č. 21: Vyhodnocení otázky č. 18
- Tabulka č. 22: Vyhodnocení otázky č. 19
- Tabulka č. 23: Vyhodnocení otázky č. 20

Seznam grafů

- Graf č. 1: Vyhodnocení otázky č. 1
- Graf č. 2: Vyhodnocení otázky č. 2
- Graf č. 3: Vyhodnocení otázky č. 3
- Graf č. 4: Vyhodnocení otázky č. 4
- Graf č. 5: Vyhodnocení otázky č. 5
- Graf č. 6: Vyhodnocení otázky č. 6
- Graf č. 7: Vyhodnocení otázky č. 7
- Graf č. 8: Vyhodnocení otázky č. 8
- Graf č. 9: Vyhodnocení otázky č. 9
- Graf č. 10: Vyhodnocení otázky č. 10
- Graf č. 11: Komparace otázky č. 10 s otázkou č. 18
- Graf č. 12: Komparace otázky č. 10 s otázkou č. 18, možnost „ne“
- Graf č. 13: Vyhodnocení otázky č. 11
- Graf č. 14: Vyhodnocení otázky č. 12
- Graf č. 15: Vyhodnocení otázky č. 13
- Graf č. 16: Komparace otázky č. 13 s otázkou č. 14

- Graf č. 17: Vyhodnocení otázky č. 14
- Graf č. 18: Vyhodnocení otázky č. 15
- Graf č. 19: Vyhodnocení otázky č. 16
- Graf č. 20: Vyhodnocení otázky č. 17
- Graf č. 21: Vyhodnocení otázky č. 18
- Graf č. 22: Vyhodnocení otázky č. 19
- Graf č. 23: Vyhodnocení otázky č. 20

Přílohy

Příloha I: Konečná verze dotazníku

1. Kolik je Vám let?

- a) 18 – 25
- b) 26 – 35
- c) 36 – 45
- d) 46 – 55
- e) 56 – 65
- f) 66 a více

2. Jaké je Vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- a) nedokončené základní
- b) základní škola
- c) odborné učiliště
- d) střední škola
- e) vysoká škola

3. Po kolikáté jste ve VTOS?

- a) poprvé
- b) opakovaně

4. V jakém věku jste byl poprvé odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody?

- a) 18 – 25
- b) 26 – 35
- c) 36 – 45
- d) 46 – 55
- e) 56 – 65
- f) 66 a více

5. Dokázal jste se ve VTOS rychle začlenit?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

6. Byl jste někdy ve VTOS šikanován?

- a) ne
- b) ano, psychicky
- c) ano, fyzicky
- d) ano, psychicky i fyzicky

7. Jste ve VTOS zaměstnán?

- a) ano
- b) ne

8. Víte, co je Program zacházení a k čemu slouží?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

9. Víte, jaký máte stanoven Program zacházení?

- a) Program zacházení – minimální
- b) Program zacházení – standardní
- c) Program zacházení – speciální
- d) Program zacházení – výstupní
- e) nevím

10. Myslíte si, že řádně plníte Program zacházení?

- a) ano
- b) ne
- c) snažím se o to

11. Jaké aktivity Programu zacházení jste absolvoval?

- a) Finanční gramotnost
- b) Odborná intervence
- c) Život bez návykových látek či Intenzivní krátkodobý program PDP
- d) Výchova k občanství
- e) Program přípravy na propuštění z VTOS
- f) Vnímám i Tebe
- g) 3 Z – Zastav, zamysli se, změň se!
- h) Zuřivec
- i) žádnou z těchto aktivit

12. Jste spokojen s realizací aktivit Programu zacházení?

- a) ano, jsem
- b) ne, nejsem
- c) nechci odpovídat

13. Aktivity Programu zacházení jsou spíše skupinové. Vyhovuje Vám tato forma realizace?

- a) ano
- b) ne

14. Pokud Vám skupinové aktivity nevyhovují, tak z jakého důvodu?

- a) větší počet lidí
- b) není prostor na řešení soukromých záležitostí
- c) pracovník věznice nemá dostatek času na každého účastníka

15. Měl byste zájem i o individuální aktivity Programu zacházení?

- a) ano
- b) ne

16. Pokud byste měl zájem i o individuální aktivity Programu zacházení, tak z jakého důvodu?

- a) nemám rád skupinové aktivity
- b) nerad mluvím před ostatními spoluvězni
- c) své záležitosti chci řešit pouze s pracovníkem věznice, který by na mě měl při individuální aktivitě dostatek času

17. Myslíte si, že Vás plnění Programu zacházení dokáže změnit?

- a) ano
- b) ne
- c) nedokážu posoudit

18. Jaká je Vaše motivace při plnění Programu zacházení?

- a) chci být pracovně zařazen (příp. udržet si pracovní zařazení)
- b) chci mít splněno vše, co potřebuji k podmíněnému propuštění
- c) chci se skutečně napravit a již se nevracet do VTOS

19. Myslíte si, že je spolupráce se zaměstnanci VS ČR při plnění Programu zacházení dostatečná?

- a) ano
- b) ne
- c) nechci se vyjadřovat

20. Co Vás přimělo po prvním propuštění z VTOS opětovně páchat trestnou činnost?

- a) nedokážu odpovědět, jsem ve VTOS poprvé
- b) problémy v rodině
- c) nezaměstnanost a s tím spojená špatná finanční situace
- d) návrat do stejného prostředí, ve kterém jsem se pohyboval před VTOS

Příloha II: Poučení odsouzeného při nástupním oddílu dle věznice Bělušice.

Odsouzený byl při přijetí na NO poučen o svých právech a povinnostech dle ZVTOS č. 169/1999 Sb.:

- **Právo na přijetí nárokového balíku 1x za 6 měsíců** (veškeré balíky či zásilky může odsouzený obdržet pouze po vydání platného Povolení k přijetí konkrétního balíku či zásilky, např. civilní balík, BPZ apod. Bez platného povolení nebude odsouzenému obsah vydán. O způsobu podání žádosti o povolení k přijetí balíku či zásilky byl odsouzený poučen.

- **Právo na realizaci standardních návštěv 3 hodiny 1x za měsíc s osobami blízkými** (o víkendy, ve stanovené termíny jednotlivých ubytoven), které má odsouzený k realizaci návštěv povolené. Odsouzený byl poučen o způsobu podání žádosti o návštěvu osob blízkých.

- **Právo na realizaci telefonních hovorů 20 min denně s osobami blízkými či advokátem** (pouze s povolenými osobami). Odsouzený byl poučen o způsobu založení volací karty a povolení telefonních čísel.

- **Právo na nákup potravin a věcí osobní potřeby 1x v týdnu v kantýně pro odsouzené** (dle schválené nabídky kantýny a za částku stanovenou ekonomickým oddělením odpovídající stavu účtu odsouzených).

- **Právo na uzamykatelnou osobní skříňku**, kterou odsouzený na vyzvání zaměstnance VS ČR odemkne a umožní kontrolu obsahu skříňky. K zámku od skříňky jsou 2 klíčky (jeden vlastní odsouzený, druhý je uložen u zaměstnance VS ČR).

- **Odsouzený zodpovídá za své povolené osobní věci.** Má vytištěný seznam povolených věcí. Odsouzený vlastní tolik povolených věcí, kolik se mu vejde do osobní skříňky. Zlikvidovat veškeré povolené věci odsouzený může jen se souhlasem s pod dohledem vychovatele, který mu povolenou věc odepíše ze seznamu. Odsouzený je povinen každou změnu vzniklou výměnou či přijetím od osob blízkých (po schválení VOVV) hlásit vychovateli, který opraví tištěný seznam povolených věcí a provede změnu ve VIS.

- **Právo na uspokojování kulturních potřeb prostřednictvím bezplatného zapůjčení knih ve vězeňské knihovně.** Ods. přes víkend napíše objednávku, která je

prostřednictvím služby každé pondělí odevzdána vychovateli. Objednané knihy poté budou zapůjčeny jednotlivým odsouzeným roznáškovým způsobem proti jejich podpisu.

- **Odsouzený má zřízen zvláštní účet s označením „RP“**, který slouží pouze k úhradě léčebných výloh (např. léky, léčebné úkony, které nejsou kryty zdravotním pojištěním apod.). Na tento účet lze připsat finance zvenčí pouze s poznámkou „Na léky“ či „Na zdravotní péči“.

- **Odsouzený je povinen od budíčku do večerky dodržovat ústrojovou kázeň.** Odsouzený je po celý den upravený a řádně označený identifikačním štítkem připnutým na pravé straně horní části oděvu (fotografie viditelně). Je zakázáno kombinovat ústavní oděv s civilním. Při hromadných nástupech je vždy dodržována jednotná ústroj (dle pokynu zaměstnance VS ČR).

- **Odsouzený je povinen dodržovat zásady slušného chování** jak při styku se zaměstnanci VS ČR, tak s ostatními odsouzenými.

- **Odsouzený byl poučen o zásadách používání tísňového hlásiče.** Jeho zneužití bude kázeňsky trestáno.

- **Odsouzený byl informován o možnosti zařazení do Poradny drogové prevence.**

- **Odsouzený byl poučen o zásadách a způsobu podání žádosti o přemístění do jiné věznice.**

- **Odsouzený byl poučen o riziku průniku omamných, psychotropních a návykových látek do věznice.** S ohledem na tuto skutečnost je povinen, vzhledem k výše uvedenému, věnovat zvýšenou pozornost riziku kontaminace především potravin a nápojů těmito látkami. Znamená to hlavně povinnost dbát zvýšené pozornosti a opatrnosti ve vztahu k jakékoliv konzumaci (jidel nebo tekutin), tak aby předcházel vzniku událostí spojených s užitím omamných, psychotropních a návykových látek a svou vlastní nedbalostí se tak nevystavoval možnému postihu za jejich zneužití ve věznici, ať už v rovině kázeňské či trestně právní (např. nenechával si neuzamčenou osobní skříňku, nevzdaloval se od hrníčku s nápojem apod.). V souvislosti s touto problematikou je rovněž povinen postupovat v souladu s ustanovením § 28 ZVTOS (pokud pocítuje vliv návykových látek na své osobě, je povinen tuto skutečnost bezodkladně nahlásit zaměstnanci věznice).“

Pro případ nutného kontaktu věznice s rodinnými příslušníky odsouzeného v případě nemoci, úrazu, neplánovaného přemístění či v případě jiného závažného důvodu odsouzený uvádí kontaktní osobu:

Jméno,

příjmení:.....

.....

Telefonní

číslo:.....

.....

Současně byl poučen, že v případě změny kontaktní osoby či jejího telefonního čísla je povinen toto sdělit vychovateli oddělení, na kterém bude v době změny zařazen.

Odsouzenému byl předán základní seznam se zásadami udržování pořádku na oddíle.